

Šolski zdravnik.*

Spisal dr. Jos. Tominšek.

I.

Ni ga stanu, ki bi bil tako podvržen oficialnemu in še strožjemu ne-oficialnemu nadzorstvu kakor učiteljski; to velja tako za ljudske kakor tudi za srednje šole: poleg šolskega vodje navadno po dva prava nadzornika; vrhu tega nadzorstvo v obliki nebrojnih zapiskov in poročil.... Pa to je v redu — tu odločujejo vsaj strokovnjaki, ki so sami šolniki. — Tudi cerkvi ne bo v cerkvenih zadevah nikdo odrekal pravice do nadzorstva. Hujše pa je, da so uprav odločilni faktorji pri šoli navadno — juristi! Kolikokrat se slišijo pritožbe zaradi poslednjega dejstva, ki mnogokrat učiteljsvo depimirajo. Kako tudi ne! Saj si ni misliti, da bo kdo, čegar učenje in delovanje se je sukalo na popolnoma drugem torišču, tako razumel težnje in potrebe učiteljskega stanu kakor oni, ki je vzrasel med njim!

Da ima učitelj v občinstvu stroge nadzornike, vemo dobro. — Gorjé, ko bi se učitelj spoteknil le malo; njemu se zameri mnogo, mnogo, kar se sicer pokrije in pokriva s plaščem odpustljivosti.

V najnovejšem času pa se kaže, da dobimo kdaj nadzornika in navodnike še od četrte fakultete — modroslovno, bogo- in pravoslovno že imamo zastopano — od medicinske: pričakovati nam je nameščenja „šolskih zdravnikov“, ki bodo kakor juristi stali bolj ali manj seveda nad nami, mi pa bomo nasproti njim — samostalnim gospodom v življenju — brez moči; njih „šolsko zdravništvo“ bo le postranski zaslužek.

II.

Ali čemu šolski zdravnik?

Dandanašnji se slišijo od vseh strani glasovi, ki jemljejo mladino v varstvo; ves šolski pouk dobiva drug značaj; na duševnem polju se skuša odstraniti vse, kar je mehanično, in uvesti metodo, ki deluje s psihologičnimi sredstvi, da bi se že tako zabranilo preobteženje mladine.

* Ta spis je bil pripravljen že za tatis, ko sem dobil v roke članek dr. G. Hergela (v „Turn. Zeitfragen 1900, Nr. 7), ki se peča z isto zadevo in pride — kar me posebno veseli — po nekoliko drugem potu ali s sličnimi dokazi do istega rezultata.

Isti smoter se skuša doseči in se podpira od druge strani, od telesne: vzporedno z duševno vzgajo naj teče telesna; tako se izognemo 1. enostranskemu natezanju in vsled tega prehitremu utrujenju duševnih moči; duh si počije, ko deluje telo; 2. direkten uspel je okrepljenje telesa; s tem se doseže za duh ta dobra posledica, da ima krepko podlago v zdravem krepkem telesu, ona krilata mens sana in corpore sano.* — Skratka: doseže se 1. posredno: razbremenjenje duha, 2. neposredno: izurjenost, krepkost telesa. — Ta posel opravlja, kar se tiče šole, oni del pouka, ki ga imenujemo telovadba. Ta že meji ob medicino. Saj mora n. pr. telovadni učitelj znati anatomijo, poznati fiziologijo, biologijo. — Tu se zaupa njegovemu znanju; kjer je telovadba obvezna (na srednjih šolah), pride sicer telovadni učitelj večkrat pri oprstitvah v dotiko z zdravnikom, ali le zasebno in objektivno; subjektivne obvezanosti med njima ni.

Drugače bo — kakor se kaže — pri tretji struji v šolstvu, ki je nekaj v zvezi s telovadbo, sicer se pa razteza čez vse predmete, vse ure, sploh ves pouk, dasi le čez njega zunanjo stran: to je **šolska higienika**.

Dandanes mrgoli spisov, ki se pečajo ž njo. Za njo se zanima tudi vlada sama; večkrat razpošilja po ravnateljstvih vprašalne pole, ki poizvedujejo, kaki so šolski prostori, na kateri strani so vrata, kako visoke so sobe, kako je njih zračenje, kako leže okna, ali vsa na eno stran ali ne, ali proti jugu ali severu, ali gredo na prosto ali na ulico, kak je pod itd. Vlada daje tudi interna navodila in naročuje šolski upravi celo, naj se briga za higieniko zunaj šole (gledé na stanovanja).

Učitelji, ki store radi vse za deco in so storili — četudi mnogokrat brez navodil — so pozdravili vse to z veseljem, posebno še zaradi tega, ker smejo pričakovati, da bodo v oči gled takim zahtevam polagoma izginila ona poslopja, ki so podobna bolj ječam, ko učilnicam, kjer si je učitelj uničil, mladina po poslabšala svoje zdravje. — Veselimo se, ker smemo upati, da kot prva posledica te nove struje se vzdignejo lepa zdrava, prostorna šolska poslopja, uravnana po pravilu, ki veljaj tudi v tej točki: za mladino je le najboljše dovolj dobro.

III.

Higienične naprave so in bodo učiteljstvo navdušile in rado se bo ugodilo higieničnim zahtevam.

Ali z nečim drugim se ne bi mogli spoprijazniti: Ni namreč dovolj, da se vsa šolska uprava prilagodi higieničnim pravilom, ampak treba je tudi, da se higienika kot taka pončuje povsod. — Dobro! Ali ta posel bi se skoraj gotovo izročil medicincu, posebnemu „šolskemu zdravniku“.

* Mimogrede bodi opomnjeno, da ima ta latinski rek na svojem mestu čisto drug pomen, kakor se mu splošno daje.

V Nemčiji se je to že zgodilo. Ta „šolski zdravnik“ in učitelj se gledata tam bolj in bolj grdo. Kako tudi ne? Za učitelja je poniževalno, če ga zdravnik hoče n. pr. poučevati, da morajo učenci sedeti ravno, da se naj zrači dobro in o pravem času itd., in to tembolj, ker je zdravnikova dolžnost, se osebno med poukom prepričati, ali se vrši vse po njegovih navodilih. Kako bi se učitelj ne bal za ugled? Še hujše je, da ima zdravnik pravico, vplivati tudi na pouk sam: on priporočuje po njegovem mnenju slabše nadarjene učence učiteljevi milosti, on pregleduje, ali ne dobivajo učenci preobilnih lekcij; on popravlja učni načrt itd.

Gotovo ni učitelja, ki bi mu bilo to nadzorstvo všeč. Vsak se vpraša: „Kako pride zdravnik do te moči, ki skoraj presega ravnateljevo?“

Pa priprosti **pouk** v higieniki se vsaj lahko prepusti zdravniku? Ni li on tu strokovnjak?

Tudi to se ne da kar tako trditi. Higienika je v zvezi z zdravilstvom, a ni zdravilstvo! Higienika je nauk o tem, kar nas brani bolezni in ohrani zdrave; sestavlja se posebno iz naravoslovnih ved v zvezi s psihologijo. Vsak človek je — seveda praktično — ž njo kolikor toliko znan; šola pa ima nalogo to znanje uglablјati in navajati mladino k temu, da se po takih zakonih ravna in daje dober vzgled. — Res bi bil idealen poklic zdravnikov, ne „zdraviti“, to se pravi „zdravje vračati“, ampak **zdravje ohranjevati**; ali jasno je, da se v realnem življenju to ne da izvesti. V neki meri je to mogoče pri rodbinah in osebah, ki imajo sredstva, da si vzdržujejo svojega „domačega zdravnika“. Koliko pa je takih? Redno se zdravnik še le pokliče, da bolezen odstrani ali vsaj pri razvoju ovira; to je in bo njegov posel; zanj je tudi v prvi vrsti strokovno izobražen. — Tudi se bolezen mnogokrat poraja, dasi smo se ravnali po higieničnih pravilih. Niti zdravnik bi v šoli ne mogel zabraniti, da kdo zbolí. Kdor pa je bolan, ta ostane doma; **tam** je zdravnikovo torišče; v šoli sami pa bi imel le tedaj opravka, ko bi bila šola bolnišnica. Dokler pa se v šoli poučuje in vzgaja, nima tam zdravnik prostora. In dalje: ali se peča zdravnik s psihologijo normalnega otroka, ki se mu duševno življenje še le razvija? Zdravnika zanimajo res tudi duševni pojavi, ali le oni, ki so abnormalni ali se bližajo abnormalnosti, torej ne psihologija, ampak **psihopatija**.

Ona splošna navodila gledé na higieniko pa ne spadajo v njegov delokrog; učiti bi se jih moral kakor šolnik.*

Naposled se zahteva od higienika še nekaj, kar je a priori tuje i zdravniku i učitelju v obče, namreč nekoliko izvedenosti v stavbarstvu; le s takim znanjem je mogoče postopati racionalno v raznih vprašanjih, ki se tičejo lege in uravnave šolskega poslopja in šolskih naprav. — Da se v takih

* Pač pa se naj izroči poleg šolnika zdravniku izvenšolsko pregledovanje stanovanj, kakor je naša učna učna uprava to lani zapovedala za srednje šole.

točkah zaupa bolj zdravniku kakor učitelju, s tem se da učitelju nezaupnica ali v njegovo zmožnost ali v njegovo dobro voljo; kajti on in zdravnik si morata tu istotako pridobiti sama teoretično podlago.

S kratka: učiti se je treba in zopet učiti. Kdo pa se uči rad? Le oni, katerega predmet učenja zanima in veseli. — Ali se bo učil zdravnik šolske higienike z veseljem? Najbrž bi se mu zdela malenkostna . . . S časom bi se naveličal se baviti z vprašanji, ki z njegovim poklicem le niso v ozki, ali pa v nikaki zvezi. Za njega bi bil tak posel le motenje in ovira njegovega zdravništva, tratenje dragega časa. Nikdo mu ne bi zameril, če šolska higienika nima zanj privlačne sile.

Umestno pa je v posameznih slučajih zaslišati tudi zdravnikovo sodbo; potrebno je to v vprašanjih, ki se bližajo zdravilstvu. Tu bo zdravnik rad storil, kar more, ker to ne bo zanj trajen zadržek; za šolo pa je to tudi ugodno, ker ostane on nasproti njej to, kar je: zdravnik.

Kako pa učitelj?

Če je zdravniku pečanje s šolsko-higieničnimi vprašanji le breme, je za učitelja nasprotno mikaven predmet. Njegov poklic je šola; zato ga zanima vse, kar je v zvezi z njo. Izročena mu je skrb za blaginjo mladine, zato spada vseskozi v njegovo področje tudi šolska higienika. Ta predmet ga ne odtuja od njegovega poklica, ampak ga celo potrjuje v njem. Poprijel se ga bo z vso vnemo, da si pridobi dobro podlago, ki si jo bo bolj in bolj izpolnjeval tudi s proučevanjem teorije ter — in to je posebno važno — s trajnim, njemu vedno se nudečim opazovanjem. Tako bo deloval uspešno.

Nazadnje še najvažneje.

Naloga higienika ni samo, da razume svojo stroko in jo res uporablja pri šolski upravi in pouku, ampak on mora biti tudi učitelj higienike same — kedar se ta predmet, kar želimo vsi, uvede v vse šole. Uprav ta zahteva je po mojem mnenju odločilna ovira, da bi se higienska „stolica“ poverila zdravniku.

Naj ima zdravnik sicer vso sposobnost za tako mesto; ali pa ima učno sposobnost?

Vsakemu šolniku, žal, da običajno samo njemu, je znano, da je velika razlika med tem, ali kdo kaj ve, in med tem, ali ima sposobnost, to, kar ve, priobčiti drugim. Marsikateri učitelj z obširnim znanjem je lahko slabši „učitelj“, kakor kateri drugi z manjšim znanjem. — Masa ljudstva seveda nikdar ne pomisli, da se je učenja treba tudi učiti.

Zdaj pa si mislimo, da se postavi zdravnik kar tja pred učence; najbrž bo hudo njemu, hudo učencem, in sicer tem hujše, čim manjši so učenci. — Ne da se tajiti, da bi zdravnik s časom našel pravi „ton“, ali to le, če ga njegova služba veseli. V pretežni večini bi smatrali zdravniki, kakor smo že zgoraj preudarjali, tako delo kot prisiljeno obtežavo, ki se jej bodo izogibali, kar se le da. Mnogokrat bi svoje dolžnosti tudi z najboljšo voljo ne mogli

opravljati, ker se njih poklic ne more in ne sme ukloniti pod natančno razdelitev časa; pripravljeni morajo biti za pomoč vsak trenutek brez ozira na vse druge obvezanosti. Zdravnik-učitelj se mora izneveriti ali šoli ali svojemu poklicu. — To pač, ko bi se hotel zdravnik posvetiti le šoli, to bi bilo za njo velika dobrota; ali na to ni iz jasnih vzrokov niti misliti. — Bati se je torej vedno nereda pri šolskih urah, ki se hitro maščuje.

Še bolj se maščuje nevolja, s katero bi zdravnik, obložen z delom, prevzemal tu in tam svoje ure. Neka mora se tedaj vleče na vse, umorna stagnacija nastane.

Naravnost pogubno pa lahko vpliva zdravnik pri pouku, ako prekorači meje, ki jih stavi pojem higienike in daje kot zdravnik navodila, ki jih mladina ali sploh ne ali pa napačno razume, pač pa si domišlja, da jih razume, in jih kdaj res — in napačno — uporablja. Tako prekoračenje bi bilo posebno mogoče pri onem, ki bi, za dotično uro nepripravljen, iskal gradiva.

Sploh pa se morajo proti izročitvi pouka zdravnikom izreči učitelji principielno zaradi tega, ker dobijo madež inferiornosti, ako se zdravniku samo ob sebi prisoja sposobnost za poučevanje, njim pa še le po raznih teoretičnih in praktičnih izkušnjah in poskusih. Kako bi se zdravnik ne čutil vzvišenega nad učitelji!

Iz vsega tega je razvidno, da je pouk v higieniki, ki ga občinstvo pač najprej zaupa zdravniku, temu samo navidezno prikladen.

Na vsak način se je ponesrečil poskus, ga izročiti zdravnikom v taki meri in na tak način, kakor se je to zgodilo v Nemčiji. Iz tega pa se vsaj mi učimo! Ne zbučajmo nevarnosti, da postane vsled slabih poskusov in iz njih izvirajočih neprijetnih posledic stvar — sama ob sebi vse hvale in vsega priporočila vredna — sumljiva; bati bi se bilo naposled, da učna uprava gordijski vozal kar preseka in opusti vso akcijo.

IV.

Za poučevanje higienike je treba take osebe, ki je v stalni zvezi s šolo in se je nalašč za šolo pripravila, treba je učitelja po poklicu.

Kateri pa je najprikladnejši?

Na to sem namignil že v začetku: kot nalašč za to je učitelj telovadbe.

On se je pečal z medicinsko vedo toliko, kolikor je je za to potreba: slušati je moral anatomska in fiziološka predavanja slično kakor medicinci — le seciranje je samo gledal — učil se je spoznavati človeško telo in njegove potrebe; pri telovadnem pouku so se naglaševala razna higienična pravila; kazale so se mu naprave, ki se tičejo takih vprašanj; učil se je poučevanja, sploh didaktike in pedagogike; vse to znanje je moral dokazati v

teoretičnih izpitih in praktičnih nastopih pod nadzorstvom; nadalje: moral se je seznaniti z zakoni, po katerih se stavi moderna, zdravstvenim zahtevam primerna telovadnica, in to na podlagi risb, vzorcev, računov in vidnih zgledov. Lahko si to znanje razširi na poslopja sploh.

On skrbi itak za telesni razvoj učencev, oziroma jih poučuje (na učiteljskih), kako se podpira telesni razvoj; on ve, kako vpliva telovadba tudi na duševno stran človekovo, po psiholoških zakonih.

Ali ni torej malo da ne samo ob sebi umevno, da se oni pouk izroči njemu? Kar uči v telovadnici ali pri igrah praktično, to bo poučeval v teoriji v higieničnih urah; vedno se lahko sklicuje na prakso in nasprotno. Le pri takem vzporednem pouku je pričakovati posebnega sadu od higieničnih izvajanj; drugače se jih učenci nauče na pamet, potem jih pozabijo. Pri vzporednem praktično-teoretičnem pouku pa preidejo pravila v meso in kri.

S kakim veseljem bi se telovadni učitelj lotil tega pouka! Saj odgovarja popolnoma njegovemu nagonu, je v najožji zvezi z njegovo stroko in mu daje zaželeno priliko, tudi *ex cathedra* stati pred učenci in tako dobiti več ugleda.

Nedostatke, ki jih še nemara ima njegova tega pouka se tikajoča naobrazba, odstrani on najlažje, ker se kot telovadelec itak mora pečati s sličnimi deli. Tako bi tudi stal vedno na vrhuncu sodobnega znanja.

V teku šolskega pouka bi njegove ure stale harmonično; on je stalen in potreben ud učiteljskega osebja, kolega drugih učiteljev in ž njimi podrejen vodji, ne zavzema izjemnega stališča kakor zdravnik, ni tujec med tujci. Lahka je za to disciplina, lahko sploh enostavno in skupno postopanje v okviru šole.

Ako se torej uvede pri nas kdaj pouk v higieniki na — zlasti srednjih — šolah, naj se izroči telovadnemu učitelju, pri čegar izobrazbi bi se prav lahko oziralo na to novo stran njegovega poklica.

Tako bi ostal šolnik pri šoli.

Pripomnja. Ker se pri nas kaka reforma rada uvede po — večkrat tudi dobrih — vzorih iz Nemčije, sem hotel tu svariti pred posuemanjem odnotnega vzorca v našem vprašanju, ki se da boljše rešiti drugim potem. — Ne morem si kaj, da bi tu z vsem priznanjem ne opozoril na izvrstna objektivna izvajanja zdravnika dr. Gregoriča o tej točki v „Učit. Tov.“ št. 13. t. I., ki so mi prišla ob 12. uri pred oči. Taki zdravniki s takim delovanjem so v korist šoli.

Učne metode zemljepisnega pouka.

Dragotin Pribil.

(Konec.)

Tudi jaz imam in moram imeti o uporabi risanja pri zemljepisnem pouku svojo sodbo. Če jo tu navedem, ne storim tega, da bi to mnenje tudi drugim priporočal ali celo vsiljeval, ampak navedem svoje mnenje le zato, ker se vidi meni samemu pravilno, četudi bode morda marsikdo moje mnenje popolnoma zavrnil.

Po moji sodbi risanje nikdar ne sme postati v zemljepisnem pouku smoter zase: ostati mora vedno to, kar se vjema z njegovim bistvom, torej nekako sredstvo, katerega se učitelj pri pouku poslužuje, da lažje doseže s svojimi učenci učni smoter zemljepisnega pouka. Zato tudi način, kako učenec riše, nikdar ne sme vplivati na učiteljevo sodbo o učenčevem faktiškem zemljepisnem znanju. — Zahteve učiteljeve se morajo ravnati po osebni nadarjenosti učenčevi, po stopnji, na kateri se učenec nahaja in po številu učencev v razredu. Popolnoma natanka slika se sploh ne da tirjati od učencev narodne šole; to tudi ne kaže, ker navzlic porabi prepotrebne časa uspehi nikdar ne morejo biti dovoljni. Še manj pa smemo tirjati, da bi risal učenec tolikrat kakšno deželo, reko itd., da bi znal vse to končno tudi pravilno na pamet narisati. — Kjer pa je natančnost mogoča, tam jo moramo tudi zahtevati, posebno če dovoljuje to čas. Ako se vse leto govori o Muri, mora znati učenec to reko končno tudi pravilno narisati. Glede na natančnost bode domovina gotovo smela več zahtevati, nego tuje dežele, Avstrija gotovo več nego n. pr. Nemčija itd.

To, kar se riše, ne sme biti z znaki prenapolnjeno. Slika mora biti enostavna, risati se sme samo s svinčnikom. Neumestno bi bilo, ko bi dovolili učencem se igrati pri risanju z raznimi tintami, barvicami itd.

Ako se zatrjuje, da ostane nenatančno risanje zemljepisnih predmetov vedno nesmisel, ako bi kdo trdil in dokazal, da učenec sploh ni treba risati, se ni bati, da bi kdo neovržno dokazal, da tudi učitelju samemu ni treba risati pri zemljepisnem pouku. Nasprotno! Posrečilo bi se mu ravno dokazati, da le tedaj more učitelj seznaniti učence dodobra s kartografskimi znaki, ako pridno riše in uporablja sam za znane predmete dotične znake. Gotovo bode moral risati učitelj vselej, kadar ne podaja zemljevid dovolj jasne slike, kadar to, kar hoče učitelj obravnavati, ni na zemljevidu tako narisano, da bi si mogli ustvariti učenci natančne in pravilne predstave.

Pripoznavati moramo, da povzročujejo nepravilne podobe zemljepisnih predmetov učencem mnogo preglavice. Rekel sem, da ni treba zahtevati od

učenca takšne slike, ki bi se ujemala v vsem z originalom, ki bi bila popolnoma natančna, le po velikosti različna kopija zemljevida. Preprečiti pa moramo vendar kolikor mogoče, da ne nastajajo pod učencevo roko strahovite karikature, katere predočujejo vse na svetu, samo dotičnega zemljepisnega predmeta ne. Ako primeroma rišemo z učenci reko, ne bomo zadovoljni z vsakim gadom, katerega učence brez pomislekov precej bistro nariše v svoj zvezek, ampak zahtevali bomo vsaj karakteristiško črto, ki natanko posnema najvažnejše ovinke, po katerih hiti voda od vira do ustja. — Brez vseh pomožnih črt bode učence izgotovil malo pravih slik. Brez pomožnih črt učence še priprostega ornamenta ne more narisati, četudi ga vodi tu simetrija delov. Ako bi torej zahtevali brez pomožnih črt natančno upodabljanje zemljepisnega predmeta, tedaj bi zahtevali nemožnost. Te naloge ne bode učenec nikdar izvršil, četudi bi imel najboljšo voljo, četudi bi se učitelj še tako trudil. Ne moremo se pa zlagati z onimi, ki zahtevajo, da naj riše učenec v zvezkih, kjer je vsa slika že blede natiskana. Učencu tu ni treba drugega delati, nego čez motne črte potegniti s svinčnikom ali črnilom. Kakšno korist pa ima učenec od takšnega dela? Ali hočemo izuriti njegovo roko? — Ta način risanja moramo torej odločno zavreči, ker ne služi zemljepisnemu pouku. — Zopet drugi menijo, da bi se naj natisnile n. pr. samo reke, ali samo gorovja, vse druge predmete pa naj riše učenec sam s pomočjo zemljevida. Gotovo ima ta način risanja mnogo več pomena nego ravnokar navedeni, kajti učence tu vsaj deloma sam dela. Za nižjo stopnjo bode morda ta način zelo dobro uporabljen. Za višjo stopnjo pa moremo priporočati le one načine risanja, pri katerih pomagajo učencu le nekatere črte, katere si je sam narisal, izvršiti težavno nalogo. — Takšnih načinov je prav mnogo. Skoro vsak metodik, ki priporočuje risanje v zemljepisnem pouku, nasvetuje tudi prav gorko svojo lastno „metodo“ za to risanje. Te raznovrstne metode razvrstimo lahko v nekoliko prvotnih načinov, iz katerih so se potem po raznih kombinacijah razvili drugi načini. Ti prvotni načini so:

1. Konstruktivni način, ki ima zahvaliti svoj nastanek sličnosti nekaterih dežel z raznimi pravih in nepravilnih geometrijskih liki. Tako ima n. pr. Istria podobo trikotnika, Češko podobo deltoida, Moravsko podobo romboida itd. Učence, ki ima nalogo, narisati eno izmed teh dežel, nariše najprej pripravi geometrijski lik, ki mu potem nujno obilo točk, po katerih nariše mejo. — Ta način bi bil seveda priprost, toda pripomniti moramo, da se metodiki navadno niso zadovoljili z enim likom, ampak so večinoma zahtevali, da se v prvotni lik nariše s pomočjo šestila in ravnila mnogo drugih likov za določbo notranjih zemljepisnih predmetov. Takšnim načinom pa postaja prvotno sicer enostavni način silno komplikovan in ob enem nepripraven, kajti učence mora pomniti za vsako deželo posebni sestav pravih in nepravilnih likov, kar spomin silno otežuje.

2. Jako pripraven in enostaven način je risanje po križu. Narišeta se najprej vzporednik in poldnevnik, ki se sečeta kolikor mogoče v osrednjo deželo. Ti črti nujata učencu štiri točke za mejo, in mnogo drugih točk za določbo smeri drugim zemljepisnim predmetom. Ker pa štiri točke za mejo le ne zadostujejo, so pogostoma združili ta način risanja s

3. načinom, kjer se določi s pomočjo takozvanih „normal“, t. j. črt z določeno daljavo, ki se rišejo okoli nekega središča, potrebno število točk. Te točke so oddaljene od središča za eno, dve, ali več normal. Risanje z normalami se je potem na mnoge načine modificiralo. Sicer je ta način risanja še precej enostaven in zadostuje še zahtevi, da riše učence vse po določenem merilu. Vendar pa tudi tukaj ni mogoča popolna natančnost, ker se smer normal ne da natanko določati.

4. Ako se nariše več vzporednikov in poldnevnikov, nastane neka mreža črt, ki nujna učencu silno mnogo točk za risanje zemljepisnih predmetov. Takšnim načinom je pač mogoče majhne dežele precej natanko upodobiti, toda pri risanju večjih delov zemeljske površine nas pusti ta način kmalu na cedilu, ker bi morali risati mesto premih črt same loke, da nastane pravilna podoba.

6. Določeno merilo se uporabi tudi pri risanju po Matzatovem načinu. Od nekega središča se potegnejo koncentriški krogi s polumerom 100, 200 km itd. Ta način mnogi metodiki po pravici priporočajo, ker je silno enostaven.

6. Risanje po stigmah bode mogoče le na najnižji stopnji.

Nesložni so si metodiki tudi v porabi zemljepisnih znakov, s katerimi se upodabljajo različni predmeti. Največ preglavice dela gorovje. Saj si tu še kartografi nasprotujejo, še manj pa je mogoče priporočati učencem uporabo določenega znaka. Nekateri zahtevajo prosto črto, drugi majhne loke, itd. Vseh načinov niti ne gre navesti. Po mojem skromnem mnenju bode zadostovalo, ako označijo učenci gorovja s priprosto črto, v kateri se zaznamujejo najvišji vrhunci z majhnim križcem. Vsi drugi znaki za gorovja povzročujejo mnogo truda, ki se pa ne poplača. — Pomniti je tudi, da se slike nikdar ne smejo z znaki prenapolniti. Imen ni treba pripisovati, zadostujejo začetne črke ali pa številke. Popolna imena se pišejo izven slike na robu.

Soditi, kateri način risanja je najpripravnejši, je težko, ako ne nemogoče. Saj ima vsak način nekaj dobrega, brez ovir pa ni nobeden. Vsak učitelj naj torej izvoli sam, katerega načina se hoče posluževati. Naj se odloči za tistega, ki mu bolje ugaja, s katerim si upa največ doseči. Le to je še treba pomniti, da se morajo učenci posluževati istega načina, kakor učitelj na šolski tabli.

Risanje sploh naj ne prevzame v zemljepisnem pouku glavne vloge, ampak naj bo vedno to, kar je njega namen: sredstvo pri pouku. Rišejo naj se torej kar najmanjše cele dežele, ampak samo to, kar potrebuje razjasnitve, torej posamezne reke, gorovja itd. S tem končam svoja itak že predolga razmotrivanja o upodabljaljoči metodi.

7. Opisovalna metoda.

Kakor upodabljaljoča metoda, tako tudi opisovalna metoda ni nič drugega, nego sredstvo, da se zarije podoba zemljevida prav natanko in trajno v spomin. To se hoče doseči po sistematiškem čitanju raz zemljevid.

Ta način je bil že davno znan, predno ga je začel priporočati Böttcher kot posebno učno metodo. Ni dvoma, da so po tej metodi učenci prisiljeni, zemljevid natanko nazirati in da pridobijo prav mnogo znanja, posebno pa začnejo kmalu dodobra razumevati zemljevid. Učenci pa se učijo tudi čitati raz zemljevid takšne stvari, ki pravzaprav niti zaznamovane niso, ki pa se dajo najti po priprostih zaključkih. Ni treba pripomniti, da je to za učence silno zanimivo delo. — Nikakor pa ta način pouka ne bode zadostoval, ker ni mogoče podati vse snovi po nepregledni vrsti dvomljivih zaključkov. Ta metoda torej ne bode mogla rabiti sama za sebe, ampak se bode morala pridružiti kakšni drugi metodi.

* * *

Pregledali smo sedaj vse metode, ki so v rabi pri zemljepisnem pouku. Potrudil sem se po svojih skromnih močeh razjasniti tudi bistvo posameznih metod bolj ali manj natanko, kakor se mi je dozdevalo to gledé na važnost metode primerno. Povedal sem tudi, kako sodijo metodiki zemljepisnega pouka razne metode z ozirom na njih uporabnost in vrednost. Ne dvomim pa, da si je ustvaril vsak izmed cenjenih tovarišev sam svojo sodbo, ki mu bode gotovo bolj draga nego vse druge.

Ni dvoma, da se bode moral odločiti učitelj za eno metodo. Naravno je, da bode to tista, ki vzbuja v njem največ simpatij in s katero si upa največ doseči. In mogoče je, da bode ž njo največ dosegel, kajti delal bode z veseljem. Komu metodo predpisati, je nevhvaležno delo, ni častno delo. Prosta, svobodna roka dela najbolje. Birokratizem ne sme nikdar poseči tako daleč, da bi določeval celo metodo, ki bi se naj rabila po vseh šolah.

Svoje razmotrivanje o učnih metodah zemljepisnega pouka sem s tem končal. Če bi me kdo vprašal, zakaj sem to delo začel, ako ne nasvetujem posebne vzveličavne metode, zakaj sem to delo brez prave originalnosti sploh

objavil, mu odgovorim, da sem hotel opozoriti cenjene tovariše samo na znani rek: „Vse izpitajte, obdržite pa to, kar je najbolje.“ In zakaj obdržati ravno najbolje? Tu imam pripravljen drug rek slavnega pedagoga: „Ker je najbolje za šolo jedva dovolj dobro!“

Levčevega „Pravopisa“ nauk o razzlogovanju.

Fr. Ilešič.

Naук o razzlogovanju služi praktičnim potrebam kakor vsak „Pravopis“ in „Pravorek“ ter naj je radi tega praktično uravnan.

To praktično stališče sem že lansko leto poudarjal z vso odločnostjo, a zaman — kajti o. Stanislav Škrabec še vedno stika po zaprašenih knjigah preteklih stoletij, iščeč edino tam zakonov bujno poljoči sedanjosti; za njim jo je v najnovejšem času udril zvesti mu dr. Štrekelj.

Obema ni mogoče dopovedati, da šola ne rabi pestre dialektologije, nočeta verjeti, da že naš knjižni jezik živi, ne gre jima v glavo, da si praksa želi le edinosti in miru.

Sveda dr. Štrekelj z visočine svoje res izvenredne vseučiliške stolice ne vidi nas palčkov spodaj po srednjih šolah, smešec nas kot „profesorje slovenščinarje“, a naj pomisli, da kdor zaničuje težavni naš stan, on nima ne srca in nima možgan; šola vzame človeku silovito moči in če je tudi res, da nas mnogo goji le telesnost, no med vseučilišnimi profesorji tudi niso same kapacitete, treba je le nekaj sreče in kapitala, marsikdo je leta in leta len privatni docent in iz tuje smrti mu vzklije — stolica . . . Gospod dr. Štrekelj, skromnost je lepa lastnost!

Zato bi bilo boljše, da ste na moje privatno pismo kaj odgovorili, tako pa morate vzeti na svojo samozavest patent, ki ga ponujate v „Slovencu“ meni.

Oprt na pritrdjevanje skoro vseh srednješolskih kolegov, vzdržujem svoje mnenje, da se o praktičnem vprašanju sme glasovati — in uspeh mojega lanskega „poziva“ je bil lepši, nego bo uspeh Vaše kritike.

Sveda kaj bo končno s „Pravopisom“, to žali Bog menda ni odvisno od naših izjav, ne od naših dokazov, ampak od osebnih in političnih momentov.

Če bi živel še pokojni Oblak, Vaš slavni prednik, bi Vam pravo povedal; v njem bi imeli mi toplega zagovornika; on je zavzemal edino pravo

stališče, da naj znanstveno jezikoslovje nič ne vpliva na knjižni jezik, primeri Cvetje XVIII. 2; o tem poroča tudi Murko v Oblakovem životopisu (Knezova knj. VI. 274): „Mi se v vseh stvareh vendar ne moremo sklicevati na XVI. stoletje, jezik je imel od onega časa tudi nekaj življenja in posebej še književni jezik se je v teku časa v marsičem utrdil, kar morda ni prav lepo ali ne odgovarja naši teoriji ali je ipak že splošno sprejeto . . . Če najbolj absurdna oblika obvelja in se splošno sprejme, bom jo pisal tudi jaz“.

Kdor jo ubira za Škrabcem v zadevi „bral, bralec“, naj piše za njim tudi njegove prepravilne oblike: keteri, keder, koliker, kaker, ke (= ko), verbaljni, psaljni, normaljni, overgel, in nadalje naj ne pozna več Slovanov, ampak le Slovene, češ Slovan je češka oblika; če ta prepravilnost v praksi ni abderitsko nazadnjaštvo, potem ga živi svet nima več.

Kdor hoče Slovanom olajšati vzajemnost, naj govori l. Res je, da Hrvati in Srbi govorijo „kupio“, ali oni tudi tako pišejo; mi pa pišemo l, a govorimo naj u? S tem nastane neskladnost med pisano in govorjeno besedo, ki silno obtežuje občevanje z drugimi Slovani in šolski pouk.

Razen Srbov in Hrvatov pišejo vsi Slovani na koncu l (ł); v pisani podobi pa si navadno predstavljamo besede; zato je oblika z l vsakemu Slovanu takoj umljiva. Opiraje se na Baudouin de Courtenaia pravi Škrabec, da bomo morali eksperimentirati z govorili, če bomo hteli govoriti ruski; jaz pa pravim, žalibog, sicer pa Baudouin sam izjavlja: „Kaj bo v prihodnje (z ruskim ł), ne vem, morda tudi Rusi počnejo izrekati l“, Poltavski Rusi ga sploh govorijo, takisto nekateri Poljaki, Čehi pa sploh.

Kako težak je poljsko-ruski ł, to se razvidi iz tega, da ga otroci ne pogode, ampak govorijo l.

Naj se ne tika pravopisa, kdor ne pozna tudi šole: govori „braue“ in „pršu“, in slovenski diktati bodo pomnožili število dvojok po naših šolah.

Če naglasi morebiti gospod dr. Štrekelj s Škrabcem tudi našo „servilnost“ napram nemškemu l, pa mu odgovorimo: „Boljše je, imeti nemški l, a slovansko deco in slovansko hišo, nego narobe.“

Škrabec-Štrekljevi nazori razdružujejo slovenstvo, obtežujejo vzajemno slovansko življenje, motijo šolo; kdor je zato dober Slovenec in Slovan in ne samo pisec „kraške morfologije“, ne more z njimi.

Ker so stališča naša o „Pravopisu“ tako različna, zato se ne spustim v nobeno stvarno polemiko več; brez potrebe je eno celo leto krpal dr. Štrekelj svojo kritiko, za veljavo pravopisa v šoli je nam brezpomembna, dokler ne uvaža drugih nego dialektološke in zgodovinske momente in ne priznava poseselnega stanja zdanjega knjižnega jezika.

Na njegovi strani so „Dom in Svet“, „Slovenec“ in „Slov. list“ — applicatio fiat, kaj postane pri nas iz vsake reči.

* * *

Zvedel sem slučajno, da baje nekdo v šoli strogo zahteva razzlogovanje po Levčevih pravilih; ne gledé na to, da še „Pravopis“ ni odobren, usojam si opozarjati, da podobne strogosti ne pozna ne na slični podlagi zasnovani nauk hrvaški, ne češki, trdim celo, da znanstvena — natančnost v tej stvari sploh ni mogoča,

Levčev nauk o razzlogovanju sloni na dobri teoriji, a je v praksi nerabljiv kakor § 11., § 410. Po njem bi v večini slučajev lahko razzlogovali jezični fiziologi a ne otroci ljudskih in dijaki srednjih šol.

a.

Kadar stojita dva ali stoji več soglasnikov med dvema soglasnikoma, tedaj se jih vzame, tako uči „Pravopis“, toliko k naslednjemu samoglasniku, kolikor se jih lahko izgovori z njim, ločeno od prejšnjega. Besede: klop-či-ca, u-čen-ka, Mar-ko, zar-ja, mor-je se morajo tako deliti, ker se skupine pč, nk, rk, rj ne dajo skupaj izgovoriti s sledečim samoglasnikom, § 646. O tej delitvi nikdo ne dvomi; v smislu istega § še pač smem navesti take-le zglede: pal-ček, dol-bem, kon-čati, lam-pa, tuj-ka, ov-ca (= oŭ-ca) prav-da (= praŭda).¹

A. V začetku zloga so torej neizrekljive te-le skupine: l, r, l (jezikoveca) + hipnik; m, n (nosnika) + hipnik; j + hipnik, to je: zloga ne more začeti skupina liquida (r, l, m, n), j + explosiva (hipnik); zato teh zvez ni najti v početku besed.

Ali so še tudi katere druge skupine pred samoglasnikom neizrekljive? kdor snuje razzlogovanje na izrekljivost soglasniških skupin, bi nam moral označiti izrekljive ali neizrekljive, a baš v tem nas pusti „Pravopis“ na cedilu; seveda je težavna reč, to natanko določiti in smo pogosto navajeni deliti soglasnike, ki se še izgovarjajo vkup.

Marsikatere soglasniške skupine stoje v početku besedi, so torej vsekako izrekljive, a jih brez dvoma ločimo sredi besedi.²

Morebiti bi kdo tu branil delitev pa-rka, češ, saj imamo besede: rkelj, rzati, ržen, toda to faktično niso enozložne besede, marveč je r samoglasnik (= er, ar); lažje bi se zastavljal za delitev: go-mzeti, ker je res beseda:

¹ v + soglasnik se različno izgovarja, na pr.: oŭ-ca: ofca, praŭda: pravda; „ofca, pravda“ ima spirant + sogl., to je izrekljivo in bi se po Levcu smelo deliti: o-fca, pra-vda, prim. spodaj.

² Izrekljivost ob koncu besedi za razzlogovanje nima nobenega pomena.

mzeti, vendar ne smemo pozabiti, da so prvotne in navadne oblike: gomezeti, mezeti. „Žmeriti“ iz „mžeriti“ je tudi priča, da II. je zaporednost: liquida, j + spirans (h, v, f, s, z, š, ž) zelo težka, a ni čisto nemogoča (mz, mž).

III. Pa pogledjmo si skupine: hipnik (explosiva) j + hipnik (explosiva). Levec navaja zgled: klop-čica; druge zveze: pč, pe, pk, (pg), pt, bd — kč, ke, kp, kb = gb, kt, kd = gd, kk, kg — tč, te, tp, (tb = db), tk, dg, tt, dd, dt — ek, ep, et, ek, ep, et; delili bomo gotovo: hlap-ca, klop-ko, tep-tan, kuk-ca, Ek-batana, lak-ta, Mag-dič, ot-ka (na sestavo tu nikdo ne misli), krat-ka, brid-ka (= brit-ka), lak-ta, buč-ka, mač-ka itd.

Ali pa so te zveze res vse neizrekljive s sledečim samoglasnikom? Pomisljmo na hrvaško pčelo, če je tudi na iztočnem Štajerskem „pečela“ ali „čela“, češki „včela“, zato pa je srbohrv. tudi: pčenica; nadalje: ptica, ptuj, bdeti (iz: bedeti), k časti = kčasti, k ceni = kčeni, k peči = kpeči, k botru = gbotru, k tastu = ktastu, kteri (iz kčteri), kdo = gdo, češki: etiti, eteti (poleg navadnega: šteti).

B. Za zglede soglasniških skupin, ki se dajo izgovoriti skupaj s sledečim soglasnikom, navaja § 643: de-kla, po-stiti, po-šta, do-bro, ju-tro, pa-stir, re-bro . . . , § 644 ima: po-lje, zna-nje, § 645: i-ščem.

Iz teh zgledov povzete skupine; kl, st, št, br, tr, so nedvomno izrekljive. Jaz bi je pomnožil ter izrekel nastopna pravila: izrekljivi so

I. hipnik (explosiva) + r, l, m, n = muta cum liquida: kr, kl, km, kn — gr, gl, gm, gn; pr, pl, pm?, pn — br, bl, bm? bn?; tr, tl, tm, tn — dr, dl, dm?, dn; vidi se, da se jezikovci lažje spajajo nego nosniki;

II. hipnik + spirant (h, v, f, j, s, z, š, ž): za to točko Levec nima primer; te skupine lahko stoje v začetku: thor, phati, phu, k hiši = khiši; tvor, pv? (upati iz upvati, ufati), kvar, k fantu = kfantu; tja, pje (bueb na iztočnem Štaj.), k jami = kjami; ts? = c, psa, ksebnj; bzikati = bezikati, k zidu = gzidu; pšeno, pšenica, pšica, tš? = č, k šegi = kšegi; k žabi = gžabi. V tem smislu bi se delilo: bri-tve, u-tva, Poni-kva, ba-čva, ho-psasa, o-ksidirati; takih besed je malo; ks in ps se je pisalo z enim grškim znamenjem: ξ, φ.

III. spirant + soglasnik (explosiva, spirans, liquida), zlasti: st, št, sk, šk, šč, sp, šp, sm, šm, sn, šn, sl, šl, sv, šv, zd, žd, zg, žg, žb, zm, zn, zl, žl, zv, žv — pa tudi: hč, ht, hm, hn, hr, vb, vd, vg, vj, vl, vm, vn, vr, vz, vž — fc, fč, fh, fk, fp, fs, ft, sj, šj, zj, žj, vj, fj, hj.

In vendar bomo delili: lah-ti, noh-ta; nes-ti, bos-ti, ples-ti . . .

IV. liquida + liquida, j: rl, rm, rn, rj; lr, lm, ln, lj; mr, ml, mn, mj; nr, nl, nm, nj. Skupine z „r“ na prvem mestu niso mogoče; v zgledih: rjav,

rlec, zman je $r = r$ (er, ar), vendar prim. hrv. „rječnik“ z omežčanim „r“ = češki „ř“. Takisto l ne more začenjati soglasniške skupine, samo „lj“ je mogoč, a je prav za prav en glas. „n“ ima lahko za seboj „r“, „l“? „j“: nr, nl?, nj = ň; „nm“ ni mogoče. „m“ se lahko veže z vsemi: mreti, mleti, mnog, mjavkati (= mij . . .).

Samoglasniška moč odločuje zaporednost likvidnih soglasnikov; čim več je ima, tem bliže se pomika k sledečemu samoglasniku, tem težje stoji pred drugim likvidnikom; „r“ je najbolj samoglasniški, za njim pride „l“, potem „n“ in nazadnje „m“. Prim. Sievers, Grundzüge, 112.

Po izrekljivosti bi torej lahko delili: ka-mri-ca, Ja-mla (= Jamna, vas), lako-mna, ka-mna.

Razen likvidnikov „r, l“ tudi spirant „j“ ne more začeti prav nobene soglasne skupine pred samoglasnikom.

* * *

Že se nam je pokazalo 1., da se o več skupinah ne da trdno reči, ali so združljive ali ne, 2. da se sicer gotovo združljive skupine ne družijo vselej tudi zares.

Pogosto je vtisk združljivosti ali nezdružljivosti odvisen le od tega, kako sem nastavil svojo razsodnost, kaj sem **hotel** slišati.¹

Zlasti o točkah I.—IV. velja, kar piše Gebauer (Historická mluvnice jazyka českého, I. 552): „... okolo každé samohlásky jedna vlna se kupí a že vlna tato ve své samohláске vreholí. Kde se jednotlivá vlna v řeči plynné začíná a kde se končí, o tem nelze pátrati, neboť tu vskutku žádných konců a začátků není . . . ; mluvíme-li přece o začátku a konci vlny, tedy není ten začátek a konec ve vlně, nybrž my jej tam v mysli vkladáme . . . hranice tyto nejsou pevné a můžeme je v jistých mezích přeshínovati; a činíme tak skutečně, kdož na př. píšeme někdy lás-ka, a někdy lá-ska“.

Da druženje skupin I.—IV. nikakor ni neobhodno potrebno, o tem nas poučuje izvrstno tudi grščina in latinščina.

„Muta cum liquida“ (I.) je znana v grški in latinski prozodiji; za klasično grščino in latinščino velja pravilo, da ta zveza ne dolži positione prejšnjega samoglasnika; pri grških tragikih se čita: ἄτηνος, ἄπειλος, ἄκυή, βῆρος, διδραχμος; latinski: ténebrae, cérebrum, accipitris, lócuples. To je pomenljivo; zakaj sploh dolžita soglasnika positione? samoglasnik sam ob sebi je kratek, a ves zlog rabi dolgo časa, ker se eden soglasnik govori vkup s prejšnjim samoglasnikom; če torej muta cum liquida ne dolži, potem

¹ Tudi naglas, se mi zdi, je za to važen; jaz čujem: go-spóda, a: gós-poda, tako pač tudi: zo-hjé, a: golób-je? vogfs-ki, a: ógr-ski? gós-ji, a la-sjé.

se mora misliti, da se muta ne govori s prejšnjim, ampak tudi s sledečim zlogom.¹

Toda žal da to grško-latinsko pravilo silno omahuje; pri Homerju dolži „muta cum liquida“ skoraj vedno in pogosto tudi v latinščini.

Ta grška in latinska prozodija priča o Gebauerjevih ritmičnih valovih, ki jim mi lahko umišljamo začetek in konec — „positione“, po dogovoru.

Taka nejasnost v teoriji govorice ne more biti dobra podlaga praksi pisave.

Najbolj sili k sledečemu zlogu „muta cum r“, ker je r najbolj samoglasniške veljave; zato se tudi v nemščini navadno deli: Qua-drat, Ci-trone, Ma-trose, Pe-trus, Por-trät, Fe-bruar.

Kako naj se dele skupine π , $\pi\pi$ . . . (točka III.), o tem so se že prepirali stari Grki, a izvečine so ločili ς od τ , π . . . te skupine se pač tudi niso jasno govorile pred sledečim soglasnikom, saj spirans + sogl. dajeta v grščini vedno positione dolžino; le v latinščini ostane končni samoglasnik lahko kratek, če se začenja sledeča beseda s: st, sq, sp, str . . . : formicę stantem H. Sat. 1, 2, 30.

V nemščini se ft in jp ne ločita v besedah kakor: Rnoſte, Raſte; in vendar se piše radi izpeljave reis-te, speis-te; zdaj ko se nam je oko privadilo že v teh zadnjih besedah okrogleni š: reiſte, ipeiſte, se to znamenje samo upira drugačnemu deljenju; za govor in posluš je „Raſte“ in „reiste“ prav isto in če bi pisali „Rſaſte“, bi tudi brez ušesobola lahko delili: Rſaſ-te. — O ozko združenih skupinah sj, žj . . . primeri sledeče ad II.

Tudi skupine točke III. dopuščajo ločitev.

Točke II. se najčešče nahaja slučaj: hipnik + j, a ta zlasti v izpeljavi in sklanjatvi; snopje, golobje, razpotje, sadje, grmičje; zavest o samostalniku „snop“ in o ednini „golob“ vsiljuje delitev: snop-je . . .

Maloštevilni slučaji točke IV. se dele lahko kakor lat. am-nis.

Rezultat. Skupine I.—IV. so združljive, a jih brez težke pregrehe zoper fiziologijo lahko tudi ločimo v govoru; res je bomo tudi ločili, ker da v praksi ločitev velik dobiček, pravilo postane enostavno ter se glasi kakor doslej: izmed dveh soglasnikov pripade prvi k prejšnjemu, drugi k sledečemu soglasniku.

Izjeme so: lj, nj, šč in po pravici; lj, nj sta prav za prav en glas, omehčan l, n, vsaj v mnogih narečjih, šč se govori po Gorenjskem, po iztočnem Štajerskem in po Primorskem kot en glas š.

¹ V sestavljenkah imamo $\epsilon\zeta\upsilon\epsilon\mu\omega$, ābrumpo, ker še se čuti meja sestavin in se z b veže z z, a.

b.

Tudi o treh soglasnikih velja lahko eno edino pravilo: prvi soglasnik se vzame k prejšnjemu samoglasniku, druga dva k sledečemu.

A. Zgledi: cesar-ski, ljud-ski, ljub-ljanski, elek-trika, Klančnik, maj-hni (Levec, § 650) in: Žal-ski, Jam-ski, protestantouski¹ kažejo, da so s sledečim samoglasnikom nezdružljive skupine I. liquida, ^hj + soglasniki, II. muta + soglasniki.

B. Levčevi zgledi: se-stra, člo-ve-štvo, siroma-štvo, ubo-štvo, mo-štvo kažejo združljivost skupin: spirant + soglasnik + liquida.

Tudi stari Grki so jemali tri soglasnike k sledečemu samoglasniku, če je bil prvi soglasnik σ, ali zadnji ρ: βή-κρον, έ-χθρός, έ-σθλος.

Toda iz združljivosti tudi tu ne sledi neločljivost, še lažje se dado ločiti te skupine pri treh nego pri dveh soglasnikih; zato delimo z mirno dušo skupine B po pravilu A.

Velika večina besed s tremi soglasniki je izpeljana; navadno se deblo končuje na eden soglasnik, pritiklina se začenja z dvema (—sk-, tv-); podstavna beseda (deblo) se končuje na dva soglasnika zlasti pri izpeljavah od samostalnikov na st: mastni, vestni, žalostni, s kostni, gostba, naprstnik, naprstki, došestki . . . ; v teh slučajih bi jezikoslovna zavest človeku priporočala delitev mast-ni . . . , ker bije v oči podlaga mast . . . ; Gebauer določuje za češčino: „Vidíme-li, jak skupina (soublásce) z části jednotlivých vznikla, dělíme ji podle tohoto jejího původu, na př. pan-ský, moc-ný, kost-mi, sed-lo, pas-tva . . .“

S tem Gebauerjevim načelom lahko križamo glavno pravilo v slučajih: z mast-jo, s kost-mi, vest-ni, jes-tvina. Sicer pa če delitev „mas-ten“ ne zadirá v naš čut o izpeljavi, bomo prenesli pač tudi delitev „mas-tni“.

Pozornosti vredni so nedoločniki I. vrste 3. razreda: tep-sti . . . 1. razr. mol-sti.

Prim. ministér-ski, minister-ski; ministrs-ki?

Nemško pravilo o treh soglasnikih je slovenskemu nasprotno; umevno, saj je tudi značaj nemških izpeljav drug nego slovenskih; obilo nemških besed (debel) se končuje na dva soglasnika, slovenske na enega razen besed na -st.

Štirje soglasniki se nahajajo poredko in sicer I. pri izpeljavah s pritiklino -stvo: ribarstvo, predsedstvo, protestantovstvo, ubijstvo . . . , če se ne zlije z debelskim končnikom: moštvo iz mož-stvo.

II. pri izpeljavah s pritiklino -ski, če se deblo končuje na dva soglasnika (pač edino pri tujkah): lavantski, atlantski, protestant-ski . . .

¹ O izgovoru „v“-a, glej zgoraj a.; izrekljivo je: protestanto-fski, primeri fskipeti, fspeti, fstati, če je tudi nerodno in se v obče f opušča.

Pravilo: prvi soglasnik k prejšnjemu samoglasniku, vse druge k sledečemu. Iz tujih debel izpeljane točke II. so izjeme.

To pravilo se ujema tudi z izpeljavo. Lahko je deliti besede: ministérstvo, filister-stvo . . . ; a minístrs-tvo?

e.

Za posameznimi pravili, ki veljajo enovitim besedam, slede v „Pravopisu“ pravila o sestavljenkah §§ 641—642, §§ 647—648, § 651, § 653.

Žal da iz „Pravopisa“ nikakor ni jasno, kaj naj smatramo za sestavljenke.

Že delitev „naj-i-me-nit-nejši“ § 642 budi dvom, zakaj da je t ločen od n; bolj še pa „pod-ruš-ni-ca“ § 647 in pod-streš-je § 653; zakaj namreč loči „Pravopis“ š-n, š-j? Če bi ne mislil na spah sestavin med temi glasovi, bi pač po § 643 moral družiti šn, šj, torej pod-ru-šni-ca, pod-stre-šje. Besede: Koseski iz Kosez-ski, človeški so baje sestavljenke, človeštvo, ubožstvo iz človeč stvo . . .“ niso sestavljenke!!!

Izpeljava s pritiklinami, ki same ob sebi nimajo nobenega pomena, ni sestava.

„Pravopis“ ima posebna pravila za slučaje, kjer sta se zlila dva soglasnika v enega. § 641 deli pravilno po govornih zlogih: o-besiti, o-bezati, sezuti¹; v § 648 deli: o-blak iz ob-vlak, o-bleči; podobne besede so: oblast iz ob-vlast, obračati iz ob-vračati: toda baš to, da se je tu ohranil le soglasnik prve besede, priporoča našo delitev: ob-lak, ob-leči, ob-last . . .

„Koseski“ je deliti kakor „goski“, „človeški“ kakor „peški“; v „človeški“ se ni ohranil noben izmed prvotnih soglasnikov. Znanstvena izpeljava ne more biti podlaga deljenju, naivnost pa bi si besedo tako-le tolmačila: „človek + končnica „ki“ ter odobraval delitev človeš-ki.

„Ob-last“ je sestava, Koses-ki ni sestava.

* * *

Glavno navodilo: deli zloge v pisavi tako, kakor jih ločiš v govoru, nas pusti na cedilu, ker v govoru faktično zlogov ne ločimo ali jih lahko različno ločimo.

Zato „pravila o tomto dělení (slabyk), veskrze platného a důsledného, nelze hledati“ (Gebauer).

Nastopna pravila glasovni fiziologiji ne bijejo naravnost v obraz, a so radi svoje enostavnosti v praksi najbolj rabljiva in faktično že rabljena²:

¹ Zakaj o-buti? zato ker se simplex uti ne rabi? za jezikovni čut je važna vzporednost: obuti, izuti, torej ob-uti, iz-uti, kakor ob-iti, iz-iti § 642.

² Ujemajo se razen zadnjega (o treh soglasnikih) z Janežič-Sketovimi pravili; nalašč sem pri šolskih korekturah pazil na deljenje učencev in spoznal, da se v praksi že največkrat deli po teh mojih pravilih.

I. Očitne sestavljenke delimo po sestavinah: iz-idem, naj-iskrenejši, pridvornik, u-miti, u-speti, u-vreti, po-šljem, o-gniti, po-slopje, po-šten . . .

II. Enovite besede razzlogujemo tako-le:

1. enozložnic ne ločimo nikoli;

2. soglasnik med dvema samoglasnikoma vzemi k naslednjemu samoglasniku: u-če-nec, pra-vica, de-la-ti, le-to, mo-čan; tako delimo tudi: o-besiti, o-bezati, se-zuti . . .

3. izmed dveh soglasnikov se vzame prvi k prejšnjemu, drugi k naslednjemu samoglasniku: Mar-ko, zar-ja, mor-je, pal-ček, dol-bem, učen-ka, končati, lam-pa, tuj-ka, ov-ca, prav-da; klop-čica, hlap-ca, klop-ko, tep-tan, kuk-ca, lak-ta, Mag-dič, ot-ka, krat-ka, buc-ka, mač-ka; — suk-no, razpok-lina, pik-ro, og-la, Og-ri, top-la, nastop-ni, pop-ra, bob-na, ob-la, hrab-ra, znat-na, svet-la, Pet-ra, mod-na, zbod-la, sved-ra, ut-va, bač-va, določ-ni, krč-ma, brit-ve, hop-sasa, ok-sidirati, zob-je, kop-je, cvet-je, trs-je, lad-ja, bič-je, mes-to, kaš-ta, gos-ka, peš-ka, gos-pa, liš-pav, os-ma, ples-niv, smeš-na, gos-li, kaš-lja, vez-ba, zvez-da, moz-ga, Ož-be, voz-la, noh-ta, troh-noba, prav-da, naslov-ni, las-je, škof-je, Bez-jak, klasov-je, draž-ji, važ-ni, gum-no, tako se tudi deli: ob-lak, ob-leka, Koses-ki, člo-veš-ki, češ-ki.

Šč, lj, nj se smatrajo za en glas ter se vežejo s sledečim samoglasnikom; zato: živ-lje-nje, bič-njak, borov-njak.

Dovoljeno je tudi družiti hipnik + r s sledečim samoglasnikom: re-bro, ju-tro, pi-kro, ga-bra . . .

4. izmed treh ali več soglasnikov se vzame prvi k prvemu samoglasniku, vsi drugi k naslednjemu: cesar-ski, ljud-ski, ministér-ski, minister-ski, tako tudi: ministr-ski?; človeš-tvo; is-kra, ses-tra, elek-trika, pas-tva, pas-kvica, bres-kve, obol-zniti, nedol-žni, ov-čjak, ras-tlina, studen-čnica, kon-čni, kak-šna, pomanj-kljivost; tep-sti, greb-sti, skub-sti, zeb-sti, hrop-sti, sop-sti; mol-sti? — pastir-stvo, človečan-stvo, lopov-stvo; a: protestant-ski, pač tudi dolb-sti.

Tako se lahko dele besede: s kos-tmi, z mas-tjo, ves-tni, ces-tnina; vendar utegne biti primernejše, gledé na imenovalnik edninski oz. podstavno deblo z dvema soglasnikoma na koncu deliti: s kest-mi, z mast-jo, vest-ni, samogolt-nost, zlasti pa: gost-ba, iznajd-ba, naprst-ki, naprst-njak; po izgovoru „soln-ce“, soln-čni.

Gebauerjeva češka pravila dopuščajo naše deljenje: sed-lo, nes-ti, čes-ký, afrie-ký, pas-tva . . . mys-lím, myš-lení, ses-tra, lás-ka, vlas-ti, seve priznava spričo nedostatnosti vseh teh pravil tudi deljenje my-slím, se-stra . . .

Rigoroznosti v teh stvareh tudi hrvatski pravopis ne pozna¹; dobro je: klas-je, pak-lení, kop-lje, pjes-ma, slič-na, straš-no . . . ali ni napačno:

¹ O tem mi je v posebnem pismu z veliko ljubeznivostjo poročal velečenjeni rojak in prijatelj moj, gospod profesor Mijo Vamberger v Karlovcu; iskrena mu hvala!

kla-sje, pa-kleni, ko-plje, pje-sma, do-bro, va-tra, bu-kva; — is-kati, pos-titi, puš-ka, uz-da, služ-ba, ali tudi: i-skati, po-stiti, pu-ška, u-zda, slu-žba.

Trije soglasniki lahko ostanejo skupaj: bre-skva, se-stra, i-skra, o-stro, je-zgra, ku-ždrav, ali dobro je tudi: bres-kva, ses-tra, is-kra, oš-tro, jez-gra, kuž-drav.

Hrvaški pravopis po takem močno nagiba k mojim pravilom.

Moja pravila so analožna nemškim do zadnje točke, kjer se kaže različenost izpeljave v obeh jezikih; ker se nam je učiti slovenskega in nemškega pravopisa, je ta skladnost dosti vredna.

Rigorozno se tudi v nemščini ne more zahtevati delitev: Hand-lung, Verwand-lung.

Levčevo razzlogovanje je 1. strožje nego hrvaško in češko, a 2. vendar ni dovolj jasno, ker ne pove, katere skupine so mu združljive s sledečim samoglasnikom, 3. je preobsežno, 4. za nižje stopnje preteoretično, 5. se preveč razločuje od nemškega.

Slomšek kot pedagog.

Slavnostni govor pri zborovanju „Pedag. društva“ v Št. Jerneju.

Govorila učiteljica **Pavlina Rus-ova**.

Slavni zbor!

Častiti društveniki!

Lepa in častna je bila misel sl. „Ped. društva“, da je povabilo svoje člane k proslavi svojega vzornika. Radi smo se odvezali temu povabilu, saj smo storili le svojo dolžnost, ako smo prihiteli počastit spomin moža, čegar ime je preko razkošnih mest zaslovelo v zadnje pogorsko selo našega slovenskega sveta. — In mož, ki je nosil to ime, je bil naše gore list — to je bil naš nedosežni Slomšek. Svet mu je vzdél častni naslov „prvega slovenskega pedagoga“. In to po pravici, zakaj Slomšek ni bil le prvi, ki se je potezal za to, da so naše šole dobile slovenski značaj — bil je hkrati eden najboljših, najplodovitejših naših pedagoških talentov. Njegove zlate misli, njegova plemenita čustva dičijo slovensko pedagogiko še danes nalik jasnim biserom. Njegov veliki duh je stvarjal umotvore, katerim se divi še današnji svet, najsi poteka že šesto desetletje, odkar so ugledali beli dan. Upravičeno je torej, ako se nekoliko dalje pomudimo pri tem duševnem velikanu.

Anton Martin Slomšek se je porodil leta 1800. na Slomu pri Ponikvi na Štajerskem. Ker v njegovi rodni vasi takrat še niso imeli šole, zato ga je najprej poučeval domači kapelan Pražnikar. Po triletnem elementarnem pouku je stopil kot štirinajstleten deček v 3. razred nemške šole v Celju, jeseni tistega leta pa v tamošnji gimnazij. Hoteč svoje študije dokončati v Ljubljani, je zvedel, da bi v Senju filozofske nauke lahko dovršil kar v enem letu. Odšel je torej v Senj, odkoder se je ob letu povrnil z odličnim izpričevalom. A navlic temu je moral hoditi še eno leto v osmi gimnazijski razred v Celovcu. Leta 1821. pa je vstopil v celovško semenišče.

Ljubezen do drage materinščine mu je že v detinski dobi vcepila njegova rodna mati z mičnimi povestnimi in ljubkimi pesemcami. Pozneje pa je imel pri tem največ zaslug njegov učitelj profesor Zupančič. Kaj čuda, ako je Slomšek tudi kot semenišnik kmalu vse vrstnike prekosil v slovenščini tako, da ga je ravnatelj naprosil, naj bogoslovce razlaga slovensko slovnico ter jih vadi v govorništvu. — Leta 1824. v mašnika posvečen, je služboval najprej pri Sv. Lovrencu na Bizeljškem, odkoder so ga čez dve leti premestili k Novi Cerkvi blizu Celja. Tukaj so se porodile prve njegove pesmi, katere so se takoj omilile ljudstvu; saj zvene tako preprosto a vendar tako ljubko, tako mehko . . . Poleg globoke pobožnosti jih diči zdrava veselost in otroška naivnost. Marsikatera izmed njih je obnarodela in še danes jo popeva naš seljak kot pristno „narodno pesem“. Veliko so jih vzprejeli v šolske knjige, katerim so te pesmi res prava dika. Iz vseh Slomškovih pesniških proizvodov dehti ljubezen do naroda, sosebno pa ljubezen do drage slovenske mladine, katera je bila Slomšku že takrat zelo pri srcu.

Toda moja naloga ni, da bi opisala Slomška kot književnika slovenskega — med katerimi mu gre pač eno najodličnejših mest — marveč označim naj ga častitim zborovalcem le kot pedagoga. A tudi za to častno nalogo mi je prostor odmerjen le skromno, zaraditega mi bodi dovoljeno, da Vam kar s kratkimi potezami narišem njegovo pedagoško delovanje.

Leta 1829. so Slomška poklicali v celovško semenišče za špirituala. Tukaj je svoje gojence bogoslovce poučeval v slovenščini, v cerkvenem in koralnem petju in v govorništvu. Pri tem je vseskozi postopal strogo pedagoško. — Posebno je navduševal bogoslovce za slovenske šole, za katere je bil kot mladinec že takrat nadvse vnet. Ker je bilo tisti čas po Slovenskem kaj malo šol in je veliko otrok ostalo brez pouka, zato je neprestano prosil in nagovarjal semeniščnike, naj bi kot bodoči duhovniki vsaj v nedeljah zbirali otroke ter jih poučevali v najpotrebnejših znanostih. Zato jim je večkrat dejal: „Vsak duhovnik naj bode ob enem tudi učitelj! V krajih, kjer še ni šole, je sveta in krščanska dolžnost duhovnikova, da poučuje mladino, dokler ni mogoče, da se v istem kraju odpre redna šola. Kjer pa zaradi težkih razmer ne more obstati vsakdanja šola, tam pa se naj vzdržuje

nedeljska šola, katero mora preskrbovati duhovnik po svoji krščanski dolžnosti. Duhovniki, ali morete mar gledati revno ljudstvo, katero brez vsake izobrazbe duševno propada?" — Tako je često govoril vrli mladino-ljub, pri tem pa vedno poudarjal, da morajo po Slovenskem biti šole slo-venske, kakor so tudi po Nemčiji nemške, itd.

Da bi bogoslovce usposobil za poučevanje, jih je vabil v metodiki ter jim vzlasti kazal, kako se pri jezikovnem pouku sistematično postopa. Pri-poročal jim je, naj v šoli goje tudi petje, kateremu je Slomšek — in to po pravici — pripisoval važen vzgojevalen pomen. V ta namen je zbral ne-kaj narodnih pesmic, katere je izdal l. 1833. v posebni knjižici z naslovom: „Pesme po Koroškim in Štajerskim znane“. — Med njimi je lepo število Slomškovih.

Tako se je vrli mladino-ljub že tedaj neprestano trudil za razvoj slo-venskega šolstva. In res! Trud celovskega špirituala ni ostal brezuspešen. Po mnogih krajih so ustanovili nedeljske šole, ki so bile prava blaginja za slovenski narod.

V tej dobi je Slomšek poleg knjig nabožne vsebine spisal tudi slov-nico slovenskega jezika, katere pa ni dal v natisk. Pomagal je bogoslovceem sloveniti mladinske spise, kojih največ je iz peresa Kristofa Šmida. N. pr. „Kratkočasne pravlice“, otrokom v podučenje; „Pripovedi za otroke“, „Martin, mladi pušavnik“, „Dober dar za mlade ljudi“, „Dve lepe reči za pridne otroke“ itd.

Da bi se blagi človekoljub v svojem plemenitem pozvanju bolj izobrazil, je prepotoval v počitnicah razne kraje naše lepe Avstrije. — Takrat je imel priliko, da je spoznal svoj narod prav do dna; takrat je jasno zrl njegove težnje ter se vglobil prav v dušo njegovo . . .

Ko je devet let neutrudno deloval kot špiritual, je odšel za župnika v Vuzenico, kjer je bil hkrati dekan in okrajni šolski nadzornik. Kot tak je lahko sam opazoval tožne razmere tedanjih šol, v katerih se je poučevalo brez vsakršnih psiholoških in pedagoških načel. Sveta navdušenost za inte-ktuelno in нравno povzdigo narodovo je privedla Slomškega do plemenite ideje, da hoče tudi v tem obziru pomagati ljudstvu.

Kot vnet nadzorovatelj bi bil Slomšek gotovo rad spisal že marsikatero učno knjigo za vsakdanje šole, ako bi mu bilo dovoljeno, da bi jo rabil. Tako pa je sestavil za nedeljske šole knjigo, s katero si je pridobil ne-venljiv zaslug in katero po pravici imenujemo krono Slomškovih literarnih proizvodov. Naslov knjigi je: „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“. V prvem natisku je izšla leta 1842., v drugem 1848. in v tretjem leta 1857. Knjiga je po svoji izvirnosti kmalu tako zaslovela, da so je celo iz Moskve naročili 80 iztiskov. Predaleč bi zašla, ako bi to epohalno delo hotela natančneje označiti, zato bodi omenjena prav na kratko. V jako prijetno sestavljeni po-

vesti o dveh sirotah vpleta pisatelj v 52 oddelkih mnogo lepih nauk, kako je treba pisati, brati, računati, kako se sestavljajo pisma, pobotnice in prošnje; kako je skrbeti za telo; kako rediti živino, sadje itd.; kako spoznavati prirodo in kako se je uvesti ob raznovrstnih prilikah vsakdanjega življenja. — Kujigo diči lepa, dasi preprosta beseda, v katero je izlil pisatelj polno toplote in nazornosti. Tu pa tam se je Slomšku zdelo umestno, da je pouk oživil s primernimi kratkočasnicami. Zato pravi že koj v uvodu: „Kakor ljubo solnce zemljo oživljuje, katero obsije, tako naj vsak učitelj oveseljuje šolo, v katero pride. Učitelj mrtev ko les in mrzel ko led — učenci pa živi ko ogenj, se slabo stikajo; srca učencev se učitelju tako dolgo odmikajo, da šola zmrzne, nauka evet pomrje in dobrega sadu ne dá . . .“ — Kujigi je pridejal tudi 4 slike.

Kot šolski nadzorovatelj se je živo zavedal svojih dolžnosti, zato je kaj rad prihajal v šolo, da se sam uveri o napredku učencev. Učiteljem je bil vseskozi prijateljski naklonjen ter jim je pomagal v besedi, pa tudi dejanski.

Vrhu tega pa je bil Slomšek kot dušni pastir nadvse vesten v izpolnjevanju svojih vzvišenih dolžnosti. Spisal je mnogo knjig nabožne vsebine, svojim duhovnim sobratom pa je poklonil obširno delo „Mnemosynon slavicum“, v kateri knjigi razlaga cerkvene obrede, razne pobožnosti itd.

Meseca majnika leta 1844. so Slomškega imenovali šolskim nadzorovateljem za vso vladikovino. Kot tak se je neprestano trudil za ustanovitev novih šol pa tudi za preosnovo prejšnjih. Za učence je spisal dva molitvenika v nemškem in slovenskem jeziku.

Prešinjen po sveti navdušenosti za narodovoizobrazbo, je sklenil ustanoviti društvo za izdavanje dobrih poučnih in zabavnih knjig. Ker pa tedanja ilirska vlada ni potrdila pravil, zato je blagi človekoljub začel svojemu ljudstvu vsaj v „Drobtinah“ podajati to, kar mu je bil namenil v veliki meri. Izdal je prvi letnik „Drobtin“ leta 1846. in ga je poklonil učiteljem in učencem, starišem in otrokom v poduk in zabavo. Namen tej zlati knjigi je: ljudstvo poučevati in zabavati v versko-nravno-narodnem duhu; mladino vzgajati v pobožne kristijane in dobre državljane. — Do Slomšekove smrti je izšlo 15 letnikov te vzorne knjige, katere čisti dobiček je bil namenjen učiteljskemu izobraževališču v Celju, pozneje pa družbi sv. Mohorja. — Duša temu blagotvoru je bil pokojni škof sam, ki je oskrbel knjigo z najboljšimi članki o šoli, pouku in vzgoji. Omenim naj le nekatere pedagoške spise:

„Petnajst naglavnih grehov pri otroški reji“.

„Sedem prošinj materam in očetom“.

„Hudobni otroci, krvava šiba slabih starišev“.

„Zdaj še le vemo, kaj šola velja“.

„Šiba novo mašo poje“. — „Živa šola za domovino“. — „Spoštuj očeta in mater!“ — „Šola napuha“. — „Šiba za otroke žlahtna reč“ itd.

Leta 1846. so Slomškega imenovali za opata v Celju, a že čez nekaj tednov so mu posvečeno glavo odličili z — mitro, z znakom škofovske časti . . . . Takoj v prvem svojem pastirskem listu se je spominjal **šole** ter nujno naročal duhovnikom, naj mladine ne poučujejo samo v resnicah svete vere, ampak tudi v branju in pisanju.

Kakor znano, je bilo pred petdesetimi leti le malo šol po Slovenskem in še te so bile — nemške. Ko je pa leta 1848. v splošni preosnovi šolstva izšel tudi ukaz, da more biti v ljudski šoli materinski jezik učencev hkrati njih učni jezik, tedaj je vlada potrebovala moža, ki bi Slovencem spisal slovenskih šolskih knjig, za kar je bil pač najsposobnejši naš Slomšek. S tedanjim naučnim ministrom Thunom sta si 4 leta dopisovala o organizovanju šolstva. Slomšek je osnoval vse šolske knjige; veliko jih je spisal sam, druge pa je izročil najboljšim učiteljem v izvršitev.

Tedaj sta nastali dve vrsti šolskih knjig: 1. knjige za samoslovenske šole in 2. knjige za slovensko-nemške šole, v takih krajih, kjer je nemščina otrokom res koristna ali celo potrebna.

Prva Slomškova knjiga za vsakdanje šole je bila „Mali Blaže v prvi šoli“.

Druge šolske knjige je izdal v tem redu:

1. „Nemška slovnica za slovenske šole“.
2. „Mali Katekizem za prvošolce“.
3. „Abecednik za slovensko-nemške šole“.
4. „Malo berilo za slovensko-nemške šole“.
5. Veliko „Berilo za slovensko-nemške šole“.
- * 6. „Abecednik za slovenske šole“.
7. „Malo berilo za prvošolce“.
8. „Veliko berilo in Pogovorilo“.
9. „Ponovilo potrebnih nauk za nedeljske šole na kmetih“.

Ko se je čez nekaj let uveril, da nekateri učitelji njegovih „beril“ ne umejo prav rabiti, je izdal že na večer svojega življenja „Kratko navodilo, kako je rabiti malo in veliko Berilo“. Ta spis je priobčil v „Drobtinicah“ leta 1861. Bodi mi dovoljeno, da iz tega navodila navedem nekatere stavke!

„Ako hočeš biti dober učitelj, bodi svoji deci juterno solnce, katero sije, ogreva in oživlja, ne pa ponočni mesec, mrzel in zaspan! Počasneje, ko od kraja napreduješ, hitreje ti hoče iti pouk od rok, kadar se deci v nauku pojasni in razdani; le pridno kaži in pravi od vidnih reči, pa tudi otroke čedno izprašuj! Naj spoznavajo stvari, pa tudi opravila ljudi, ter jih vodi po spoznavi vidnih reči do nevidnih, do Stvarnika, ki jih brani in živi . . .“

Toda — hitimo h koncu!

Mnogo zlatih svojih misli bi bil še zapisal ta duševni velikan, da mu ni sredi dela ustavila peresa — koščena smrt. Jeseni leta 1862. je bilo, ko

mu je prenehalo bítí srce, ono zlato srce, ki bi bilo dalo svojo kri za drago mladino. Bridka, nenadomestna je bila ta izguba in ves slovenski svet je zaplakal ob nji — —

Veliko se je že napisalo o Slomšeku kot prvaku slovenskih pedagogov, a to je le del vsega, kar je ta nedosežni talent storil za edinopravo vzgojo ljudstva. Koliko vzgojevalnih biserov je še razsejanih po njegovih brezštevilih spisih, po listih, rokopisih in časnikih njegove dobe!

Da, veliko je storil Slomšek za svoj narod; veliko vzlasti za nas, slovensko učiteljstvo. In hvaležni smo mu za to! Svojo hvaležnost pa najbolje pokažemo s tem, da razširjamo med ljudstvom Slomšekove spise ter vztrajno delujemo na to, da bodo dela tega vzornega duševnega preroditelja našla častno mesto v naših knjižnicah. Le če se bomo spoštovali sami, spoštoval bode nas tudi sosed tujec. — Prebirajmo radi Slomšekove spise, saj se v njih tako jasno zreali njegova zlata duša! Učimo se iz njih one vroče ljubezni, s katero je on do zadnjega diha ljubil slovensko mladino! Slomška ni več med nami, a njegova dela živijo nesmrtno življenje in bodo osrečevala še pozne rodove. Končujem z besedami Horacijevimi:

Postavil Si si spomenik, trajnejši od bronā;
zato: Slava Tvojemu spominu!

Književno poročilo.

Knjige „Hrvatske Matice“.

Najiminitnejše in najplodovitejše jugoslovansko književno društvo je nedvomno „Hrvatska Matica“ v Zagrebu. Vajeni smo, da izdaja to društvo za pičlih šest kron veliko število leposlovnih in popularno znanstvenih knjig, letos pa je nadkrilila „Hrvatska Matica“ sama sebe. Izdala je namreč nič manj kakor 13 obsežnih zvezkov, med temi 10 rednih za omenjeni letni prinos, potem dvoje knjig, bavečih se s staroklasičnim slovstvom in končno še IV. zvezek hrvatskih narodnih pesmij. Vse tri zvezke dobe člani za ničevno ceno. Skupaj prejmo torej letos 272³/₄ tiskanih pol, to je 100 pol več kakor v minolih letih.

To je pač najsijajnejši dokaz, da stoji „Hrvatska Matica“ na toliki produktivni višini, da zremo lahko nanjo s ponosom vsi Jugoslovani; — narodna dolžnost vsakega izobraženega Slovenca in Hrvata pa je, da stopi med člane tega dičnega književnega društva.

Koliko bogastva in koliko raznovrstnosti je v teh letošnjih knjigah bodisi v leposlovnem, bodisi znanstvenem oziru! To je cela biblioteka, katero

je razposlala „Hrvatska Matica“ v vse sloje hrvatske inteligence. — Odbor skrbi vedno, da so knjige čim najraznovrstnejše vsebine, da so zastopane vse stroke znanosti in vse vrste leposlovja.

„Hrvatska Matica“ je izdala doslej že nešteto knjig zgodovinske, zemljepisne, meteorološke, zvezdoslovne, medicinske, literarnohistorične, modroslovne, prirodoslovne, jezikoslovne, obrtnotrgovinske, socialne in druge vsebine. Objavila je študije in eseje, povesti, drame in pesni najrazličnejših tujih in slovanskih pisateljev. Tu so zastopani tudi Homer, Demosten, Sofoklej, Platon, Ksenofon, Salustij, Ciceron, Herodot, Virgilij, Cezar, Tacit, Plutarh, in drugi. „Hrvatska Matica“ pa je tudi, in sicer v prvi vrsti, središče izvirne hrvatske književnosti. Najodličnejši hrvatski pisatelji in pesniki izdajajo prav potom „Matice“ svoje romane, povesti in pesmi. Tu se zbirajo in so se zbirali vedno najstarejši in najmlajši hrvatski literati. Tomić, Kumičić, Novak, Harambašić, Sundečić, Tresić Pavičić, Šandor-Gjalski, Osman-Aziz, Arnold, Kranjčević, Leskovar, Badalić in mnogi drugi so objavili v knjigah „Hrvatske Matice“ svoja najboljša dela. Zato pa ustreza „Matica“ tudi vsem različnim zahtevam, zadovoljuje vse literarne struje ter združuje v sebi malone celokupno hrvatsko slovstvo. Odbor „Matice Hrvatske“ ne pozna nikakršne tesnosrčnosti, nobenega klikovstva in literarnega strankarstva, nego stoji na stališču popolne umetniške svobode. Prav zategadelj pa z veseljem sodelujejo vsi hrvatski literati na neprestanem napredovanju tega veleodličnega društva.

Tudi za leto 1899. izdano je število knjig po svoji vsebini jako raznovrstno, po svoji vrednosti pa nedvomno na vrhuncu dosedanjih edicij.

Kot XXIV. knjiga „poučne knjižnice“ so izšle letos dr. St. Gjurašina prirodopisne in kulturne črtice „Ptice“, I. del s 107 slikami. Na 313 straneh opisuje avtor ptice Hrvatske in drugih dežel v zanimajočem in živem, lahkem slogu.

Profesor dr. Milivoj Šrepel je podal v VI. zvezku „slik iz svetovne književnosti“ opis italijanskega preporoda (renaissance) v XV. in XVI. stoletju. Avtor izvrstne knjige „Ruski pripovedjači“ (izšla v „Hrvatski Matici“ leta 1894.) je naslikal na 283 straneh duhovito in v sijajni dikiiji vpliv Danteja, Petrarke, Ariosta, Savonarole, Boccaccia, Cosima in Lorenza de Medici, Eneje Silvije, Michelangela in Rafaela. Dr. Šrepel kaže pa tudi, kakšen vpliv je imela italijanska renesanca na Slovane, zlasti na Hrvate.

Kot osma knjiga svetovne zgodovine je izšel I. del zgodovine novega veka (1453.—1789.), spisal Franjo Valla. Ta del obsega (na 333 straneh) dobo razkritja Amerike in reformacije.

Bare Poparić je zanimivo opisal pomorsko silo Hrvatov za dobe narodnih vladarjev, t. j. od leta 642. do konca 11. stoletja. Delce obsega 140 strani.

Sedma knjiga slovanske knjižnice pa obsega kmetske pripovedi maloruske pisateljice Marije Evgenije Markovičke, ki je pisala pod imenom Marko Vovčok. Dr. A. Harambašić je napisal životopis pisateljice, ocenil njena dela ter prevel 18 njenih najboljših povestí. „Hrvatska Matica“, ki je izdala dela Puškina, Turgenjeva, Ševčenka, Potapenka, Baranceviča, Čehova, Ščepkinove-Kupernikove, Hippiusa i. dr., je s to knjigo prav umestno pomnožila rusko slovstvo v hrvatskih prevodih.

Takisto umestno je izdala „Hrvatska Matica“ ob stoletnici Puškinovega rojstva velik izbor njegovih prevedenih poezij, njegovo klasično

povest „Kapitanova hči“ in njegovo tragedijo „Boris Godunov“. Temeljito uvod k tej 392 strani obsegajoči knjigi je napisal izvrstni poznavalec ruske literature dr. prof. Šrepel.

Izvirne leposlovne knjige so izšle letos štiri: in sicer:

Arnold: Izbrane pjesme. (Zabavna knjižnica svezak 220.—223.) 240 strani;

Novak: Poslednji Stipančiči. Povijest jedne patricijske obitelji. (Zabavna knjižnica svezak 214.—226.) 254 strani;

Šandor Gjalski. Diljem doma. Zapisci i priče. (Zabavna knjižnica svezak 227.—229.) VIII. i 359 strani; — in

Tomić J. E.: Melita. Pripoviest iz novijega doba. (Zabavna knjižnica svezak 230.—233.) 358 strani.

Kot založne knjige pa so končno izšle še te knjige:

Ksenofon: Izbrani spisi. Dio drugi. (Anabaza. Spomeni Sokratovi i knjiga o gospodarstvu.) Preveli i bilješkama popratili Step. Sene i Mart. Kuzmić. (Prievoda grčkih i rimskih klasika svezak XVII.) IV. i 414 strani; (cena za članove „Matice“ 2 krune);

Šrepel: Klasična filologija. (Knjižnice za klasičnu starinu knjiga IV.) XVI. i 192 strani (cena za članove „Matice“ 1 kr. 20 fil.); — in

Hrvatske narodne pjesme. Dio prvi: Junačke pjesme (Muhamedovske). Knjiga četvrta. Uredio dr. Luka Marjanović. VIII. i 736 strani; (cena za članove „Matice“ 3 krune).

To je torej bogati letošnji sad „Hrvatske Matice“. Naj bi se je oklenilo čim največ slovenskih članov!

xy. („Sl. N.“)

Novosti.

„Zabavna knjižica za slovensko mladino“. Ureja in izdaje Anton Kosi, IX. zvezek. — V Ljubljani, 1900. V založbi pisateljevi. — Natisnila „Katol. Tiskarna“. Cena 30 h (15 kr.) Tudi ta snopič je prinesel zbirko pesmic, povestic, basni, pripovedek, legend, poučnih spiskov, kratkočasnic, uganjk, rebusov itd., ki bodo naši deci gotovo dobro došli. Na koncu je tudi pesem „Pomlađanska“, uglasbil B. Fajgelj. Naroča se pri pisatelju v Središču ali pa v narodnih knjigotržnicah. — Bodi tudi ta zvezek priporočan najtopleje!

Iz pedagoških časnikov.

Individualna in socijalna vzgoja.

V časniku „Lehrproben und Lehrgänge“ objavil je W. Münch razpravo „Šola in socijalizem“, kjer se nahaja sledeče mesto: „Med pedagoškimi teoretiki je razpor ali se vsaj pojavlja razloček med zastopniki „individualne“ in „socijalne vzgoje“. Ali bi naj javna vzgoja imela glavno zadačo razvijati moči individuja, da bi postali posamezniki zreli ali omikani, torej kolikor mogoče srečni, ali pa bi se naj gledalo predvsem na to, da se za-

gotovijo v bodoče velike ljudske zveze in da se priklopijo razvijajoči se tej zvezi, da se podava dejstveni in spajajoči kulturni imetek, da se asimiluje novo staremu: tako se more kratko označiti to vprašanje.

V resnici pa nasprotje ni tako pikro, kakršno se dozdeva v teoriji. One zveze v svojem osebitem obsegu (torej narod, država, cerkev, družba, že preje tudi rodbina) dejstvujejo vedno in same posebi močno, a prilagojenje razvijajočih se teh velikih životnih skupin življenju se vedno posreči. Toda da največji razvoj moči posameznikov ne škoduje bodočnosti teh zvez, ampak da jim celo nasprotno koristi, bode pač vsak verjel. Tudi je res veljaven in trajen obstanek zvez le tedaj mogoč, ako deluje v posameznih členih moč v največje poplujevanje; kajti brez tega bi stan in obseg društva gotovo po svoji prirojeni teži in po naravnem zakonu propadal. Ni treba dolgo ostati pri tem problemu. Želeti je seveda, da bi vzgoja oprostila gojenca teže samih okrožujočih mas, toda ga storila pripravnega služiti javnosti.⁴

„Kar se tu poda“, pristavi „Učitel“, „ni sicer nič novega, toda podane so tu zdrave misli, ki se niso rodile ne v višjih, ne v najnižjih virih. Te misli morejo biti kažipot v dobi, ko se tu zahteva samo socijalna vzgoja, tam zopet hočejo pedagogi odvrniti popolnoma pedagogiko od socijalne ideje. Človek — torej tudi nastajajoči človek, gojenec — je posameznik, majhen mikrokozem zase, kakor pravi Komenský; toda nasprotno je tudi član ljudske družbe, brez katere bi sploh ne mogel bistvovati in v kateri edino more in mora živeti.

Razgled.

Listek.

Ponedeljek v šoli. Gospod urednik! Blagovolite v prihodnji številki „Popotnika“ na primernem mestu objaviti, da je spis „Ponedeljek v šoli“ v 5. številki „Popotnika“ posnet po F. Mohauptovi knjigi „Allerlei Hobelspäne aus meiner Werkstatt“. Prezrl sem namreč, pri dotičnem članku navesti vir, dasiravno sem avtorja na enem mestu citiral. — Omenjeno knjigo, kateri je spisal predgovor znani pedagog Willman, pri tej priliki najtopleje priporočam.

Št. Dž v Slov. gor., 1. dne junija 1900.

M. Lichtenwallner.

Kako učiteljstvo sodijo duševni velikani. Med sedanje največje pesnike štejejo kritiki vseh narodov tudi znanega češkega poeta Svatopluka Čeha. Plemenito srce stvarnika prekrasnih „Pesni sužnja“ čuti z vsemi, ki se radi dobre stvari preganjajo. Ni dolgo, kar je izrazil svoje sočutje tudi učiteljem v sledečih besedah: „Kdor primerja plačo učitelja s plačo državnih uradnikov, spoznava jasno, da ravno stan, kateremu poveri narod najvažnejšo delo, vzgojevanje svoje mladeži in takim potem glavni pogoj srečne svoje bodočnosti, ne najde doslej pri nas primerne plačila in nima dostikrat niti najpotrebnejših gmotnih sredstev, da bi brez težkih skrbi se mogel žrtvovati docela svojemu poklicu. Ne samo teža in zaslužnost Vašega dela, tudi sam blagor naroda zapoveduje izrazito, da bi se zadostilo pravičnim zahtevam učiteljstva“. — Tako sodi o učiteljstvu duševni velikan. Kako pa sodijo o učiteljstvu nekateri, ki niso vredni otrepi češkemu pesniku prah raz obuvalo??

Sanatorij za otroke, ki bolehalo na prsih. Kakor Francija in Nemčija, tako obrača tudi Rusija več skrbi napram boleham otrokom. Ni dolgo, kar je ustanovila prvi sanatorij za otroke s slabimi prsi blizu Vindave. Postavilo se je to poslopje blizu morja na prostoru, ki je obdan od vseh strani s peščenimi gorami in je torej popolnoma zavarovan pred vetri. Bližina morja, dovolj prostora za sprehode, brezvetrije, in primerno podnebje silno ugajajo tuberkuloznim otrokom. Doslej se je za poskus postavil paviljon z 20 posteljami. Prva partija otrok je v spremstvu 2 zdravnikov že odpotovala v sanatorij.

Nastanek ničle. Stari narodi so poznali števila deset, sto, toda niso poznali ničle in vsled tega niso mogli porabljati desetinskega sestava. Filozofska nadarjenost Hindov v Indiji, oplodena nemara po trgovinskem življu Kitajcev je prva prišla na misel, iznajti znamenje za nič, za nekaj, česar sploh ni. Pri obeh teh narodih se najde v šestem stoletju po Krist. prva znamenka o gotovem znamenju za označenje redu v desetinskem sestavu, a že tista ničla je bila okrogla, takšna, kakršna je še danes. Po morskem potovanju Arabov v Indijo in celo v Kitaj se je precepila ta praktiška uredba v zapadne zemlje, a v ednajstem ali dvanajstem veku je prišla v Evropo. Toda šele leta 1670. je preznani zvezdar iz Lyona, Mouton opozoril na velike prednosti desetinskega sestava. Sedaj je ta sestav popularen in kmalu si pridobi edino občinsko pravico v vseh delih sveta, koder prebivajo ljudje.

Vpliv mraza na bacile. Angleški profesorji Mr. Dewar, Sir James Crichton-Brown in Mr. Macfadyen so podali nedavno v Royal Society tole poročilo: Veliko število mikrobov, ki so znani kot povzročitelji bolezni, se je dalje časa hranilo v temperaturi zvođenega zraka (— 190° C). Ta mraz jim čisto nič ni škodoval. Po dvajseturnem prebivanju v tej mrzli zmesi so bili bacili tako živi in čili kakor preje. Da led ni prost bakterij, je že davno znano; toda mnenje, da nastali mraz zabranjuje razširjanje epidemiških bolezni, se po teh poskusih popolnoma vniči. Kajti kaj pomeni naša temperatura četudi v najhušji zimi proti grozni temperaturi, ki se uprizarja v laboratorijih Royal Society! Nekatere svetlikajoče se bakterije so nehale izžarati svetlobo, ko so bile v zvođenem vzduhu; toda takoj so zopet začele izžarati svetlobo, ko so se ogrele in raztajale. — Zanimivi ti poskusi se bodo nadaljevali v zvođenem vodiku, ki prične pri — 252° C že vreti. — Ti poskusi imajo tudi za šolsko higijeno svoj pomen.

Kako nastaja žeja. Profesor Oppenheimer podaja v knjigi „Physiologie des Gefühles“ rezultate o proučevanju nastanka žeje. Poslednji vzrok čutu žeje je primanjkanje vode v krvi; bodisi, da še krvi podaja premalo vode, ali pa da se ji preveč vode odjemlje. Zlasti mnogo vode se iz krvi izločuje v zraku, ki ima v primeru s svojo toploto premalo vodene pare. Ako se vzdihuje takšen vzduh, kar se dogaja često poleti, odjemlje ta zrak, da bi se z vodo nasitil, to vodo telesu, a to zlasti iz onih delov, s katerimi se najpreje in najbliže stika: goltancu in sluznici v ustih. Tukaj nastaja primanjkanje vode v krvi in s tem tudi draženje živcev na imenovanih mestih. Živci vedejo draženje do možgan, kjer nastaja čut žeje. Obistem času pa se vzbuja po drugih živčnih nitih, ki se končujejo v teh delih oni znani neprijetni čut, s katerim je žeja spojena in ki se more izpremeniti celo v bol. — Tako se razločuje žeja od gladu.

Pri gladu čutimo samo praznoto v želodcu brez posebno bolnih čuvstev, žeja nasprotno more postati tako trapna, da po njej vznikla hkoncu čut žege (paleče vročine). Ta razloček nastane po vplivih živcev.

O kolegijaliteti med učitelji je govoril pri zborovanju angleškega učiteljstva Mr. Brice: „Učitelji vseh vrst se imajo čutiti kot člani enega samega stanu, a se morajo zanimati za vsako posamezno vrsto učiteljskega znanja. Tisti, ki poučujejo na vseučiliščih in drugih višjih šolah, morajo sprejemati tudi učitelje najnižjih šol s simpatijo, s katero sprejemajo svoje sovrstne kolege. Seveda ta edinost v naši dobi še ni mogoče, a to nas ne sme zadržati delati z vsemi močmi na to, da se ta ideal uresniči“. — Gotovo bi bilo za vzgojo člo-

veštva važno, ko bi se tudi učitelj elementarne šole, ki deluje na najširje mase ljudstva, vsaj tako uvaževal, kakor se uvažuje vseučilišni profesor.

Najkrasnejša knjižnica na svetu je po mnenju W. Wilsona, ki jo popisuje v reviji „Temple Magazine“, mestna knjižnica v Bostonu. Zgradba je stala pol milijona dolarjev. Zgrajena je iz rdečesive žule, tri nadstropna in je pokrita s škripljem. Stopnišče je iz mramorja. Knjige so hranjene v posebnem prostoru, ki sega v treh nadstropjih od pritličja do podstreho. Iz te knjižnice držijo na vse strani male železnice, po katerih se razpošiljajo zahtevane knjige na določene prostore. Čitatelj vrže v pnevmatiško cev izposojilni list, a čez 6—7 minut mu knjigo pripeljajo. Da bi knjige ne bile poškodovane po solncu in prahu, se ne vetrijo prostori po odpiranju oken, ampak po silno umetni ventilaciji. Ta knjižnica je samo osredna, a ima še 17 filialk v različnih delih mesta. Posluževati se je ima pravico 65.000 članov. Knjižnica dobiva vsako leto 50.000 funtov subvencije; lep del subvencije se porabi za vezanje knjig, kojih se vsako leto poveže do 14.000. — Knjižnica ima tudi posebno čitalnico za otroke; tja imajo pristop vsi otroci, ki so dokončali 12. leto svoje starosti. Uradniki so otrokom v vseh zahtevah pomagali in svetovali. Takisto se otrokom izposojajo knjige za domače čtivo.

Delo ur. Malokdo ve, kako ogromno je delo malega čudeža že vsled tega, da dela podnevi in ponoči brez nehanja, kar se ne vrši pri nobenem stroju v tej meri. Ako premislimo, da bi pri navadnih sidrovih urah malo kolesce, ki se vedno premiče semtertja, prebežalo vsak dan 36 kilometrov, ako bi hitelo vedno v eno smer, da bi torej v treh letih prišlo okoli sveta, tedaj se nam to ogromno delo kaže v pravi luči. In osi tega kolesca imajo premer, ki meri jedva 0.12 *cm*.

Pedagoški paberki.

Zavodi za slaboumne otroke v Švici. V našem cesarstvu se vzgoji slaboumnih otrok ne žrtvuje mnogo časa, ne truda, ne gmotnih sredstev. Nemilo dirne človeka, ki potuje po alpskih deželah, česti pojav popolnih bebecv, idijotov, ki živijo po tistih krajih svoje žalostno življenje. Največ humanitete napram tem revnim ljudem kaže švicarska vlada. Po poročilu generalnega šolskega nadzornika je bilo koncem leta 1899. 634 bebecv v posebnih zavodih. Izmed teh je imel zavod Kellerjev v Hottingenu (Curih) 17, v Regensburgu (Curih) 75, Bühl v Wädensweilu (Curih) 53, Martinov zavod Mariahalden v Erlenbachu (Curih) 20, zavod „Weissenheim“ v Bernu 32, zasebni zavod „Nada“ v Bernu 6, v Kriegstettenu (Solothurn) 58, „Nada“ v Bazileji 24, na gradu Bibersteinu v Argavu 54, zavod sv. Jožefa v Bremgartenu (Argav) 187, zavod v Maurenu (Thurgau) 43, zasebni zavod „Friedheim“ v Weinfeldenu 21, „asile de l'espérance à etoy“ (Vaud) 44 gojencev; začetkom lanskega leta otvorjeni zavod za slaboumne otroke s pomožno šolo v Kienbergu pri Kelterkindernu je imel 12 gojencev.

Šolski zdravniki se nahajajo po poročilu „Szkołe“ posebno v Japanu, kjer se nahaja pri vsaki šoli razen šolskega zdravnika še poseben „profesor šolske higijene“. Odhor, sestojč iz 9 šolskih zdravnikov ima pravico izdajati odloke, ki se tikajo šolske higijene, kakor tudi nadzorovati šolske zdravnike. V Tokio in Hobe se nahajajo že nekaj let institucije šolskih zdravnikov. — V Ameriki, v samem Novem Yorku je čez 100 šolskih zdravnikov. V Norvegiji so šolski zdravniki državni uradniki, ki so podložni ministerstvu prosvete. V Švici imajo šolske zdravnike Geneva, Curih, Neuenburg in Lozana. Na Nemškem imajo šolske zdravnike Frankfurt ob Majnu, Vratislava, Wiesbaden, Draždani in Lipsko.

Hrvatsko šolstvo. Hrvatska ima na 42.531 *km*² 2.186.410 prebivalcev in 1.371 šol, tako da pripada 1 šola na 1.594 prebivalcev in 3.102 *km*². Učni jezik je bil v 1.263 šolah

hrvatski, v 23 nemški, v 7 madjarski, v 2 ruski a v 3 slovaški. Največ je bilo enorazrednic (775), dvorazrednic je bilo 238, trirazrednic 75, štirirazrednic 101, petrazrednic 18, in samo 1 šestrazrednica. Izdaja Hrvatska vsako leto za te šole, 3.579.462 K in 42 h. Izmed učiteljev je 1.449 moških, 802 ženskih oseb. Za šolo sposobnih otrok je 318.868, t. j. 14·57% vsega prebivalstva; izmed teh je res hodilo v šolo 199.006, ali 61·78% sposobnih otrok.

Omika zamorcev v Ameriki. Londonski časnik „Lancet“ podaja iz Newjorka zanimivo statistiko o prouspevanju zamorskega prebivalstva v Spojenih državah. V poslednjih 35 letih je padlo število onih zamorcev, ki ne znajo pisati in čitati za 45%. V javnih ljudskih šolah se poučuje 1½ milijona črnih otrok, v višjih zavodih je 40.000 zamorskih studentov. 30.000 zamorcev poučuje; 20.000 studira navadne vede, 1206 se bavi s klasiškimi proučevanji, 1200 je predano prirodopisnim proučevanjem, 1000 se jih pripravlja na trgovino, 17.000 zamorcev je že doseglo akademiških stopenj. V knjižnicah imajo zamorci 250 000 zvezkov, 156 zavodov skrbi edino za naobrazbo zamorcev, 300 knjig so napisali zamorci; izdajajo se 3 časniki v zvezkih, a 400 časopisov. Knjižnice so vredne 1 milijon goldinarjev, šole 25 milijonov. Od vojske za svobodo doslej so izdali zamorci 20 milijonov goldinarjev za vzgojo.

Pravica do telesne kazni bavarskih učiteljev. O pravici učiteljev do telesne kazni je razsodilo mnihovsko upravno sodišče takole: Učitelj je v vsakem slučaju upravičen kaznovati telesno otroke svojega razreda in drugih razredov. Ker je zadržanje učenca šole tudi podloženo šolski kazni, sme učitelj kaznovati tudi zunaj šolskega poslopja. Isto pravico ima duhovnik kot veroučitelj. Šolska kazen sme postati samo tedaj predmet sodnega postopanja, ako je učitelj učenca težko in dejanski poškodoval. Za dejansko poškodovanje pa more veljati le takšno poškodovanje, ki je dokaziteljno nevarno zdravju ali življenju učenčevemu. Podlivki krvi, modrine in proge ne spadajo semkaj, kajti takšna znamenja se javljajo vselej po občutni telesni kazni.

Vzgoja učiteljstva v Belgiji. V Belgiji se vzgojujejo učitelji za narodne šole na posebnih učiteljskih, ki se imenujejo „normalne šole“. Te normalne šole so ali državne ali pa škofovske. Posebnost je, da ti zavodi nimajo posebnih vadnic. Mesto teh se rabijo javne šole, ki se v tistem mestu nahajajo, kjer je učiteljske. V teh šolah poučujejo gojenci višjih tečajev. — V državnih učiteljskih se sedaj poučuje: 1. veronauk in morala, 2. čitanje, 3. pisanje in knjigovodstvo, 4. francoska, vlamška ali nemška slovnica (po razmerah okrajev), 5. zemljepisje, 6. zgodovina, 7. računstvo (zlasti gledé na trgovino), 8. prirodoznanstvo, 9. teoretiško in praktično kmetijstvo in vrtnarstvo, 10. teorija vzgoje, 11. metodologija, 12. higijena, 13. temeljni nauki v oskrbništvu (tu se ozirajo zlasti na državno ustavo, zakonoznanstvo, naredbe in ukaze, ki se tikajo šolstva; sem spada tudi vodstvo civilnih registrov, spisovanje protokolov, izpolnjevanje formularov itd.), 14. risanje, 15. vokalna godba, 16. telovadba. — Škofovski seminari imajo slično uredbo.

Hranjenje revnih otrok v šolah. Na Danskem so našli 52.000 šolskih otrok, kateri niso dovolj hranjeni. Folkething (ljudski zbor) se je s to stvarjo pečal, a podala sta se dva predloga: 1. od socijalnih demokratov, da bi se hranjenje takšnih šolskih otrok naložilo občinam kot dolžnost, in bi se jim v to svrho dovolil prispevek iz državne blagajne; 2. od literatov, da bi se občinam podelila pravica, uvajati hranitev bednih solarjev brez dovoljenja uradnih svetov. Vlada je s predlogi simpatizovala, toda finance so vsilile dvom, da bi bilo mogoče predloge sprejeti. — V Parizu se hranijo revni otroci iz mestnih zakladov. Hranjenje se vrši v posebnih kantinah. Leta 1897. se je izdalo za te kantine 754.000 frankov; v njih se je izdalo pet milijonov obedov zastoj in dva milijona obedov za denar. Za te izdatke se je prejelo: 550.000 frankov iz mestnih denarjev, 210.000 za plačane obede in 16.300 frankov iz šolskih zakladov, ki se polnijo z milodari. — V Milanu imajo za slično hranjenje poseben fond. Hranijo se 2 njim revni otroci, toda tudi za denar dobivajo

otroci obed. Pazi se pa na to, da bi otroci ne vedeli, kateri obed plačujejo in kateri ne. — V Londonu se je dognalo, da je v 621 šolah, katere pohaja 450.000 otrok, 55.050 otrok, t. j. 11,3% slabo hranjenih. Po zimi in ob delavskih stavkih pa to število znatno raste. Doslej se vrši hranjenje takšnih otrok večinoma po javni dobrotvornosti; otroci dobivajo zajutrek in obed. Toda mnogokrat se je že poudarjalo, da se mora z občno dolžnostjo pohajanja šol tudi uvesti občno izpitavanje šolskih otrok glede na njih hrano; a da mora javnost slabo hranjene otroke prehraniti.

Šola za družino. V švedskem mestu Upsala obstoji že od leta 1895. šola, kjer se poučujejo revna dekleta brezplačno v vseh domačih opravilih, katera bodo morale opravljati kot služabnice. Letos se nahaja v tej šoli 88 učenk. Pri šoli se nahajajo tudi 4 kuhinje, kjer se učijo deklice kuhati. Ta šola vzbuja vedno večje zanimanje. Sedaj je že tako priljubljena, da jo pohajajo tudi bogatejša dekleta.

Fridthof Nansen o vzgoji otrok. V pedagoškem društvu v Christianiji je govoril pred kratkem Nansen o vzgoji otrok. Rekel je med drugim: „Naša mladina kaže nevaren nedostatek značaja in idealizma. To se mora pripisati literaturi in politiki, ki sta oslabili smisel za ideal. Vzgoja ne pazi dovolj na to, vzgajati samostojne može. Ni dovolj, podpirati duševno življenje. Moč, katero imam, zahvaljujem svoji strogi vzgoji. Ne mislim tu telesne kazni, ampak resno vzgojo. Učitelji naj dajo dober vzgled. To ima ogromen pomen. Dečki bi se naj učili šivati gumbje na hlače in popravljati si čevlje. Tako se vzgojijo može. Preje smo morali vse, kar smo potrebovali, sami napraviti. S tem se goji značaj in osebnost. Mladina se more privaditi, odreči vsem udobnostim. Ne sme se zadovoljiti, biti kakor sedaj, samo liriška, sentimentalna in sanjava. Tu bi nemara pomagala telovadba. Nikakor tu ne pomorejo različni sporti, rekordi, tekanje za stavo, kajti vse to je nevarno za telo in duh. Razumna telovadba pa deluje harmonički na življenje, tvori zdrave, samostojne može in in teh ravno potrebujemo.“ — Veliki Nor ima tudi tu, kakor vidimo, prav značilne nazore.

Kronika.

Sibirsko šolstvo hočejo popolniti z ustanovo treh učiteljskih v raznih krajih Sibirije. Primanjkuje namreč tukaj silno učiteljev, vsled česar se ne morejo graditi nove šole.

V Londonu se nahaja 8000 šolskih vrtecev, za katere se potroši vsako leto 2 milijona kron.

Narodno vseučilišče v Rimu. Društvo „Associazione fra i liberi docenti italiani“ je sklenilo, javno predavati vseučiliške predmete brezplačno za delavce, ki radi primakljaja spričeval, časa ali denarja ne morejo pohajati kraljevsko vseučilišče.

Higijena v ruskih šolah. Ministerstvo narodne prosvete je ukazalo izdelati načrt, po katerem bi se uvel v vseh dvorazrednicah obvezni pouk temeljnih higijenskih navodil. Ta predmet bi se naj predaval v posebnem tečaju dve uri v tednu, in sicer bi se naj razlagalo prikladno berivo. Kjer dovoljujejo razmere, se naj ustanovijo posebna higijenska predavanja za odrasle; pri teh predavanjih se naj demonstruje z laterno magiko.

Ogromen izlet šolskih otrok. 2000 šolskih otrok je izletelo nedavno v Petrogradu pod vodstvom N. A. Bartašoviča v Novi Peterhof. V ta namen je železniško ministerstvo dovolilo brezplačno uporabo vlaka z 20 vozi. V Novem Peterhofu je pogostilo častništvo tamkajšnjega polka male izletnike, ki so doživeli tedaj nemara najsrečnejši dan svojega življenja.